

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

FACULTAT DE DRET

TREBALL DE FINAL DE GRAU

LES PRIMERES DONES JURISTES DE CATALUNYA

**EVOLUCIÓ DEL NOMBRE DE DONES ESTUDIANTS DE DRET I
COL·LEGIADES A CATALUNYA (1910 A 1968)**

AUTORA: Patrícia Soler Penya

TUTOR: Max Turull Rubinat

ÀREA TEMÀTICA: Història del Dret

**LÍNIA: Institucions públiques de Catalunya des de l'Edat Mitjana fins
a l'actualitat**

NIUB: 16872306

Curs acadèmic 2018-19

LES PRIMERES DONES JURISTES DE CATALUNYA

EVOLUCIÓ DEL NOMBRE DE DONES ESTUDIANTS DE DRET I COL·LEGIADES A CATALUNYA (1910 A 1968)

SUMARI

AGRAÏMENTS	3
1. INTRODUCCIÓ	5
2. OBJECTIUS I METODOLOGIA	8
3. La dona del segle XX a Catalunya, Espanya i Europa	11
4. Les primeres dones universitàries a Catalunya: el treball de les pioneres	16
5. Les estudiants de Dret a Catalunya	19
5. 1. Últims anys de la monarquia d'Alfons XIII (1910 - 1931)	20
5. 2. La II República (1931 - 1939)	20
5. 3. La Guerra Civil espanyola (1936 - 1939)	22
5. 4. El Franquisme (1939 - 1968)	24
6. Comparació i evolució de les matriculades i les Llicenciades	29
7. Comparació i evolució de les Llicenciades i les Col·legiades	34
8. Advocades amb i sense exercici	38
9. Conclusions	42
10. Bibliografia	44
11. Fonts arxivístiques	45
12. Annexos	46
12.1. Annex 1: Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)	46
12.2. Annex 2: Nombre d'alumnes matriculats. Resum per cursos (1914-1968)	71
12.3. Annex 3: Nombre de dones matriculades i llicenciades a la Facultat de Dret de la UB (1910-1968)	73
12.4. Annex 4: Dones llicenciades a la Facultat de Dret de la UB (1927-1968)	75
12.5. Annex 5: Dones col·legiades a l'ICAB (1927-1968)	84
12.6. Annex 6: Nombre d'individus inscrits a l'ICAB (1927-1968)	88

AGRAÏMENTS

Mai són suficients les gràcies que cal donar a totes aquelles persones que en algun moment han donat alguna empenta - per molt petita que fos - per què un projecte tiri endavant. I amb això no em refereixo tan sols a consells o indicacions de com aclarir una qüestió important, sinó a tots aquells actes que han contribuït a edificar el treball que segueix a continuació.

En primer lloc m'agradaria donar les gràcies al meu tutor Max Turull per haver-me guiat en tot aquest procés de la millor manera possible donant-me idees i ajudant-me en tot el que ha calgut, sempre disposat a contribuir en la mesura del possible i pendent dels dubtes que es poguessin presentar.

D'altra banda vull agrair l'ajut, l'entusiasme i l'interès mostrat per part d'Eulalia Molins, amiga i primera persona en qui vaig pensar quan se'm va presentar l'oportunitat de tirar endavant aquest projecte.

M'agradaria agrair el suport que m'han brindat la Neus Jaumat i la Maria Àngels Esteban, membres de l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona que, més enllà dels seus deures, s'han interessat per la meva tasca i m'ha conduït a informació molt útil i essencial en l'elaboració del present treball.

Vull agrair de manera molt especial el suport i l'ajuda excepcionals que em va concedir la Maria Rosa Rei, membre del Servei d'Atenció al Col·legiat (SAC). Ella és la persona que em va posar en contacte amb la Isabel Juncosa, cap de documentació històrica de l'ICAB, qui em va autoritzar per a consultar les Guies Judicials de l'ICAB i a qui haig d'agrir també la seva atenció.

També vull donar les gràcies a la meva família, per donar-me suport en totes les decisions preses, per preocupar-se, per aconsellar-me en tots aquells moments en què ho necessito. En definitiva, per ser sempre al meu costat.

Finalment, agrair la lluita de totes aquelles dones que van començar una revolució irreversible amb l'objectiu d'aconseguir això que ens és innegable: la igualtat. I a totes aquelles persones que han cregut en aquesta revolució i han seguit lluitant fins al dia d'avui. Gràcies a la seva feina i sacrifici constant durant molts anys, jo estic aquí, a punt d'acabar

allò que he desitjat realitzar sempre, la carrera universitària en Dret, per a construir un futur on jo sóc l'única arquitecte, i això no té preu.

1. INTRODUCCIÓ

A principis del segle XXI, almenys als països més desenvolupats, s'ha aconseguit la igualtat formal entre homes i dones tot i que encara no la igualtat real. És cert que dones i homes s'han incorporat per igual al sistema educatiu però aquesta incorporació ha suposat un llarg procés de lluita, a causa de les resistències socials, basades principalment, en l'adjudicació dels rols tradicionals femenins i masculins.¹ És per aquest motiu que vaig creure interessant, juntament amb l'ajuda indispensable del meu tutor de Treball de Final de Grau Max Turull, fer una revisió històrica del camí recorregut per les dones en l'àmbit de l'ensenyança universitària a Catalunya, més concretament el de les estudiants de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona.

Avui dia sabem que la primera dona que es llicencià en Dret a la Universitat de Barcelona, i la primera que es va inscriure al Col·legi d'Advocats de Barcelona, el 1927, va ser Maria Soteras Mauri (Barcelona, 4 de desembre de 1905 - Ciutat de Mèxic, 9 de març de 1976).² Tanmateix, va ser Maria Soteras Mauri la primera dona a matricular-se a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona? Arran d'aquesta pregunta i davant la manca de resposta, vaig donar inici al present treball.

La meua idea inicial era fer un estudi de caire qualitatiu, amb l'objectiu de descobrir quines van ser les primeres dones que es van matricular a aquesta casa i explicar la seva història. Per fer-ho havia de contactar amb els seus parents, si és que n'hi ha, i el primer pas va ser acudir a l'Arxiu històric de la universitat on vaig obtenir els primers noms. Vaig seguir la meua recerca consultant el Registre Civil, l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona, les esqueles de La Vanguardia, la Xarxa d'Arxius Comarcals de la Generalitat i pàgines web com "familisearch.org", d'entre d'altres. Vaig trobar informació rellevant i m'hauria agradat seguir per aquest camí, però el temps del qual disposava no m'ho va permetre.

¹ Alcázar CRUZ RODRÍGUEZ, «El acceso de las mujeres a la educación como eje fundamental para su promoción y participación», *Revista de Estudios sobre Sierra Mágina*, 2007, no 24, p. 9-29 Recuperat a: https://s3.amazonaws.com/academia.edu/documents/25124530/revistasierra.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1558355034&Signature=l3va8LHQ%2BCJI7%2Fb3bRj99ZnI0fk%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DEDUCACION_Y_GENERO._BELMEZ_DE_LA_MORALED.pdf#page=8

² Arxiu de la Universitat de Barcelona (2014), *Memòria de la llum: "femina perfundet omnia luce"* [exposició en línia]. Recuperat a: http://www.ub.edu/arxiu/img/galeria/perfundet-omnia-lucet/slideshow_6.html?2

Una vegada descartada aquesta primera opció, vaig iniciar el que ha acabat essent el resultat final, el present Treball de Final de Grau, consistent en un estudi quantitatiu amb l'objectiu de respondre la següent qüestió: **Quina ha sigut l'evolució de la dona en el món de l'advocacia a Catalunya des de l'any 1910 fins al 1968?**

El període que comprèn aquesta anàlisi (1910 - 1968) respon a dues raons:

- 1) Podem distingir dos períodes en relació a l'accés de les dones a l'educació universitària: en el primer, algunes poques dones van accedir de manera "excepcional" o disfressades d'homes; en el segon, el qual anomenem procés sistemàtic i s'inicia l'any 1910, es produeix l'accés de la dona "com a gènere".³ És amb la Reial Ordre de 8 de març de 1910 dictada pel Ministre d'Instrucció Pública que s'autoritza a les dones a accedir a l'educació superior a Espanya sense necessitat d'un permís especial, raó per la qual el present estudi s'inicia l'any 1910.⁴
- 2) La UB va ser l'única universitat de Catalunya i les Illes Balears existent fins a l'any 1968, quan es va iniciar un procés (que va durar fins a la dècada dels 90) que originà la resta d'universitats catalanes i la Universitat de les Illes Balears, raó per la qual el present estudi finalitza l'any 1968.⁵

Cal senyalar que aquest TFG té un precedent en el TR de Batxillerat inèdit que va presentar l'Àfrica Castellà sota la direcció de la professora Carme Solsona de l'institut Manuel Carrasco i Formiguera el curs 2016-17.⁶ Així, la diferència principal entre la part pràctica d'«Una lluita cap a la igualtat. Les primeres dones advocades» realitzada per l'Àfrica i el treball que segueix a continuació es pot concretar en els punts següents:

- Aquí, el punt de partida no és el nombre de llicenciades sinó el de matriculades.

³ Alicia PALERMO ITATÍ, «El acceso de las mujeres a la educación universitaria». *Revista argentina de sociología*, 2006, vol. 4, no 7. Recuperat a: <https://www.redalyc.org/html/269/26940702/>

⁴ Maria GARCÍA LASTRA, «La voz de las mujeres en la universidad». *Revista de la Asociación de Sociología de la Educación (RASE)*, 2010, vol. 3, no 3, p. 357-368. Recuperat a: [file:///Users/ramonsolercardona/Downloads/Dialnet-LaVozDeLasMujeresEnLaUniversidad-3655754%20\(1\).pdf](file:///Users/ramonsolercardona/Downloads/Dialnet-LaVozDeLasMujeresEnLaUniversidad-3655754%20(1).pdf)

⁵ Col·laboradors de Wikipedia. *Universitat de Barcelona* [en línia]. Wikipedia, L'enciclopèdia lliure, 2015 [Consulta: 22 març 2015] Recuperat a: https://es.wikipedia.org/wiki/Universidad_de_Barcelona

⁶ Àfrica CASTELLÀ I TORRUS, «Una lluita cap a la igualtat. Les primeres dones advocades». Barcelona, curs 2016-17.

- A més d'establir la relació entre homes i dones, aquí es compara el nombre de dones entre les diferents etapes del món del Dret, sobretot pel que fa a la relació entre la matrícula femenina i el nombre de llicenciades, ja que es mostra quantes i quines de les dones que van començar la carrera entre els anys 1915 i 1932 es van acabar llicenciant.
- Mentre en el primer, la comparació entre llicenciades i col·legiades s'estén des del 1949 fins al 1960, el període analitzat en el present treball comprèn els anys 1927 fins al 1968 i el mateix succeeix en relació a l'anàlisi de l'advocada amb exercici: mentre el primer es centra en els anys 1954 fins al 1957, aquí es mostra l'evolució des de l'any 1927 fins al 1968.

2. OBJECTIUS I METODOLOGIA

L'objecte d'aquesta investigació és doble: per una banda, analitzar si les matrícules femenines a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona es corresponen amb el nombre de llicenciades, col·legiades i amb la participació de la dona a la professió de l'advocacia. Per altra banda, investigar quins són els fets històrics que expliquen la relació entre matriculades, llicenciades, col·legiades i advocades amb i sense exercici.

Els objectius que es desitgen assolir són:

1. Consolidar i depurar les dades de les fonts d'arxiu de cara a un primer coneixement del tema i facilitar futurs treballs. Així, qui vulgui seguir investigant les dones juristes no haurà de començar de bell nou;
2. Descobrir quina va ser la primera dona que es va matricular a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona;
3. Analitzar la presència de dones a la Facultat (1910-1968);
4. Estudiar la relació entre matriculades, llicenciades, col·legiades i advocades amb i sense exercici (1910-1968);
5. Interpretar les dades obtingudes a partir de les fonts primàries i explicar el perquè de l'evolució que segueixen;
6. Visibilitzar, prendre consciència i revisar la posició de la dona jurista des dels seus inicis.

El treball parteix d'un mètode d'investigació de les dades quantitatives i qualitatives que ens proporcionen les fonts que es descriuen a continuació.

Pel que fa a l'estudi de la matrícula femenina, les fonts principals utilitzades són: per una banda, els anuaris estadístics del *Fondo Documental del Instituto Nacional d'Estadística (INE)* (1912-1968) i, per altra banda, els llibres de registre de matrícules a la Facultat de Dret de la UB.

En relació als llibres de registre de matrícules, els relatius als cursos 1910-11 fins al 1955-56 es troben a Arxiu Històric de la UB, mentre que els relatius als cursos 1956-57 fins al

1967-68 obren a la secretaria d'estudiants i docència de la Facultat. Hi ha dos models de llibre en funció de com es troben organitzades les dades:

- Un dels models organitza les seves dades basant-se en una quadrícula horitzontal. A la part superior d'aquesta hi trobem les assignatures i a la part esquerra el nom i cognoms dels alumnes. Per cada alumne, hi ha marcades amb números les assignatures a les quals s'ha matriculat. Els alumnes no estan ordenats per ordre alfabètic sinó per ordre de matrícula, de manera que cada assignatura segueix un recompte dels alumnes matriculats.
- L'altre model, en canvi, no organitza les matrícules sobre la base de les assignatures sinó en base als alumnes. Així, hi trobem: (1) cognoms i nom dels alumnes ordenats alfabèticament; (2) número de matriculat; (3) assignatures a les quals s'ha matriculat; i (4) qualificació de cada assignatura.

En tots dos models les dades es troben escrites a mà i aquestes es divideixen en "Matrícula Oficial", és a dir, presencial, i "Matrícula No Oficial" o "Matrícula Lliure", és a dir, no presencial. A més, en el primer model de llibre, tant la matrícula oficial com la no oficial, es divideixen, al seu torn, en Matrícula d'Honor i Matrícula Ordinària. En el cas del segon model, aquesta última distinció no és necessària perquè al mateix ja es mostren totes les qualificacions.

Pel que fa a l'estudi del nombre de llicenciades, les fonts primàries principals que he consultat són dues: en primer lloc, els llibres de registre dels títols de llicenciat en Dret per la UB dipositats a la Facultat (1910-1947 i 1957-1969); i en segon lloc, la relació de títols de llicenciat que s'han pagat de les diferents Facultats de la UB dipositat a l'Arxiu Històric de la UB (1947-1957).

Als llibres de registre de títols de llicenciat en Dret hi trobem les dades escrites a mà i la informació que contenen és la següent: (1) número d'ordre; (2) cognoms i nom de l'alumne; (3) naturalesa; (4) província; (5) data d'obtenció del grau de llicenciat (dia, mes i any); (6) qualificació obtinguda; (7) data d'expedició del títol (dia, mes i any); (8) registre general i especial del ministeri (foli i número); (9) data d'entrega o remissió del títol a l'interessat (dia, mes i any); (10) rebuts dels interessats (firma). Els alumnes no estan ordenats alfabèticament i en molts casos falta informació, sobretot a l'apartat on hi consta la data d'obtenció del grau, així com falten llibres de registre d'alguns anys.

Com que no hi ha constància dels llibres de registre corresponents als anys 1948 fins al 1956, he consultat la segona font esmentada: la relació de títols pagats. Les dades d'aquesta relació es troben escrites a màquina. Per cada any, es fa constar una llista, dividida, al seu torn, per mesos, dels alumnes que van pagar el títol de llicenciat. La informació s'estructura de la següent manera: (1) nom i cognom patern dels alumnes; i (2) facultat. Al final de cada llista hi ha un recompte del nombre total d'alumnes llicenciats per mes i per any.

Finalment, pel que fa a l'estudi del nombre d'advocades col·legiades i el seu exercici professional, he consultat les Guies Judicials de l'ICAB (1927-1968), cada una de les quals conté un llistat de totes les persones col·legiades fins a l'any de què es tracti, ordenat alfabèticament i escrit a màquina.

La informació que ens proporcionen aquestes guies judicials és la següent: (1) any d'inscripció al registre; (2) número de col·legiat; (3) última quota de contribució industrial que els ha estat assignada (núm.), que tenen a càrrec seu el Torn d'Ofici fins al 31 de desembre del corrent any (O) o que no exerceixen la carrera (N.E); i (4) nom i cognoms del col·legiat o col·legiada i domicili.

3. La dona del segle XX a Catalunya, Espanya i Europa

El segle XX va comportar un gran progrés per a les dones, obrint les portes a un debat sobre el seu paper social, econòmic i polític. La lluita per assolir la igualtat política, jurídica i econòmica va ser un dels grans fenòmens del segle passat.

“Després de la Revolució Francesa es va elaborar un discurs polític, derivat de la Il·lustració, de contingut igualitari, el qual s’adreçava a garantir els drets polítics a tots els ciutadans. No obstant això, la pràctica política no ho garantia, especialment quan intervenia la desigualtat de sexes, ja que per exemple, els partits polítics no admetien a les dones dins les seves files. Aquest marc teòric fabricat des del poder que afavoria l’exclusió de la dona de l’espai públic de la política, va perdurar fins a les primeres dècades del segle XX, també a Espanya, on el discurs ideològic-cultural dominant, molt conservador, afavoria aquesta realitat diferencial de sexes.”⁷

És en aquest moment, a principis del segle XX, quan començà el feminisme català, un feminisme de caràcter cultural i social, qüestionant l’exclusió de les dones del món de la cultura i la subordinació femenina. Es va focalitzar en la promoció dels drets de les dones en els àmbits educatius, culturals i laborals, perquè les característiques del desenvolupament polític espanyol durant la Restauració borbònica no van ser favorables per a l'emergència d'un feminisme liberal de caràcter polític, encamina't a l'obtenció del sufragi i dels drets polítics individuals, com havia succeït a països com la Gran Bretanya. Així, aquests moviments pretenien millorar les condicions de les dones treballadores creant per exemple escoles per a obreres i hospicis.⁸

En aquest context, Dolors Monserdà va començar la seva activitat en aquest camp amb la creació del Patronat d'Obreres de l'Agulla i el 1912 va intentar l'organització d'una Lliga de Compradores. Així mateix, dins de Solidaritat Catalana es va engendrar un moviment femení

⁷ Pau FORASTER SIDRACH, *El Moviment de les dones a Catalunya des de finals del segle XIX fins a mitjans del segle XX: dues fractures del moviment feminista, 1931-1936*. 2015. Recuperat a: https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/11502/ForasterSidrachPau_Treball.pdf?sequence=1

⁸ Col·laboradors de Wikipedia. *Feminisme als Països Catalans* [en línia]. Wikipedia, L'enciclopèdia lliure, 2019 [Consulta: 12 maig 2019] Recuperat a: https://ca.wikipedia.org/wiki/Feminisme_als_Pa%C3%AFsos_Catalans#Inicis_del_segles_XX

per al suport polític del catalanisme, concretat amb l'aparició d'"Or i Grana" (1906-07), "setmanari autonomista per a les dones", que defensava una Lliga Patriòtica de Dames. Tanmateix, aquesta lliga no era un moviment feminista de reivindicació perquè rebutjava el vot de les dones i l'actuació directa d'aquestes en política.⁹

El 1907 es va començar a publicar la revista *Feminal* (1907-17), nascuda com a suplement de *La Il·lustració Catalana* i dirigida per Carme Karr i el 1910 Francesca Bonnemaison va crear l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.¹⁰

Durant el primer quart del segle XX van sorgir diferents associacions i, concretament a Barcelona, trobem, d'entre d'altres, la Federació Sindical d'Obreres (1912), el Cercle de la Dona de l'Avenir (1919), l'Institut de la Dona que Treballa (1920) o Acció Femenina (1921).¹¹

La consciència social de la dona va percebre un gir amb la Primera Guerra Mundial. Mentre els homes lluitaven al front durant el conflicte, el manteniment de l'economia productiva va ser assumit per la dona, el que suposava per a aquesta un nou lloc dins la societat. A Alemanya i a la Gran Bretanya, la mà d'obra industrial femenina constituïa el 35% a la fi del conflicte bèl·lic. Però, a més, les dones es van començar a incorporar a l'activitat laboral a les oficines i a les professions liberals. D'aquesta manera, un dels grans temes de l'època d'entreguerres seria l'emancipació femenina. "Així, el 1918, Gran Bretanya va concedir el dret a vot de les dones de més de 30 anys i a tots els homes majors de 21 anys i, el 1928, es va igualar l'edat de vot i, per primera vegada, van poder entrar dones al Parlament". Per contra, la dona espanyola no podria votar fins més tard.¹²

"A Espanya, durant la IIa República, la recepció del discurs il·lustrat per part de dones republicanes i obreres, a més de la pròpia experiència d'exclusió social i de desigualtat, va impulsar a moltes d'elles a reclamar la seva identitat de subjecte polític en igualtat de drets

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Vicente MORENO CULLELL, «El llarg camí cap a la igualtat de la dona: el segle XX com a segle de les dones». *Blog Sàpiens*, 2010. Recuperat a: <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/12/05/el-llarg-cami-cap-a-la-igualtat-de-la-dona-el-segle-xx-com-a-segle-de-les-dones/>

amb el subjecte masculí i també van voler fer visibles les seves pròpies maneres d'actuar i les seves pròpies reivindicacions; una d'elles l'accés a l'espai públic de la política.”¹³

Aquesta reivindicació va ser assimilada de manera molt heterogènia. Per una banda, les sufragistes van actuar exclusivament en la qüestió política (s'hi van unir les dones republicanes laiques, moltes pertanyents a la primera generació d'universitàries, ja que l'accés femení a la Universitat tot just havia estat legalitzat el 1910); per altra banda, el feminisme catòlic, encara que prioritzant els interessos morals i materials de la dona, va reclamar l'accés femení a càrrecs públics; i la dona obrera es va centrar en una lluita més social, mantenint-se al marge del discurs polític pel qual no se sentia atreta, ja que el considerava un plantejament burgès.¹⁴

“Malgrat la pluralitat de postures del col·lectiu femení pel que fa a la seva integració a la política, es va fer patent un increment de la salvaguarda de drets polítics, sobretot centrats en la consecució del dret al vot femení. El resultat d'aquest procés va ser l'aprovació del sufragi a les Corts Constituents de la IIa República (1931). A països com França i Itàlia no es va aconseguir el dret a vot femení fins a després de la Segona Guerra Mundial.”¹⁵

El context històric transicional de la IIa República va permetre que es qüestionessin unes relacions de gènere a tots nivells i que s'aprovesin lleis com la llei del divorci, de la coeducació, del dret de vot femení, del matrimoni civil o la progressiva legislació laboral igualitària.¹⁶

Tot i que van actuar majoritàriament durant la Guerra Civil (1936-39), havien nascut durant la IIa República gran part de les primeres organitzacions polítiques femenines: l'Asociación de Mujeres Antifascistas (AMA), dirigida per Dolores Ibárruri i fundada el 1933; Mujeres Libres, guiada per Lucía Sánchez Saornil, Amparo Poch i Mercedes Comaposada i creada el 1936; el Secretariado Femenino del POUM amb Ma Teresa Andrade i Pilar Santiago al

¹³ FORASTER SIDRACH, 1931-1936. 2015.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

capdavant; i la Sección Femenina de la FET y de las JONS instaurada el 1934 i dirigida per Pilar Primo de Rivera..¹⁷

“Iniciada la guerra civil de 1936-39, Frederica Montseny, com a ministra de sanitat del govern de Largo Caballero, defensà el decret sobre l'avortament, que, d'altra banda, va ser aprovat per la Generalitat de Catalunya pel desembre de 1936. El transcurs de la guerra exigia, cada vegada més, una participació real de les dones en les tasques d'indústria de guerra, de serveis públics, etc. El juliol de 1937 es va crear l'Institut d'Adaptació Professional de la Dona, adscrit a la conselleria de treball, que pel març del 1938 ja havia mobilitzat per al treball 5.000 dones. Els dies 6, 7 i 8 de novembre de 1937 se celebrà, al Palau de la Música, de Barcelona, el Primer Congrés Nacional de la Dona, convocat per dones de la UGT, la CNT, el Partit Sindicalista, l'ERC, el PSUC, l'ACR, l'Estat Català i el Partit Federal Ibèric; hi assistiren 800 delegades, i es decidí la creació de la Unió de Dones de Catalunya, que organitzà posteriorment, a Barcelona, la Jornada Internacional de la Dona.”¹⁸

Tota reivindicació feminista es va veure paralitzada per la postguerra i el règim franquista; va ser la “Sección Femenina de la FET y de las JONS” l'única organització femenina autoritzada. No es va tornar a promoure l'interès per aquest tema fins als anys seixanta i una de les figures més destacades d'aquest desvetllament va ser Maria Aurèlia Capmany (autora de *La dona a Catalunya*, 1966 i *El feminisme a Catalunya*, 1973).¹⁹

En la gran majoria de països, inclosos els Estats europeus, les dones casades no podien disposar dels seus béns, tenir la custòdia dels fills, signar contractes ni disposar lliurement de les seves persones fins després de la Primera Guerra Mundial. La igualtat jurídica es va establir a Gran Bretanya el 1925, el 1938 a França, i en els anys cinquanta a Alemanya. En canvi, a Espanya, fins a la fi de la dictadura franquista les dones casades no podien, per exemple, adquirir el carnet de conduir o tenir passaport sense l'aprovació del marit..²⁰

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Col·laboradors de Wikipedia. *Feminisme als Països Catalans* [en línia]. Wikipedia, L'enciclopèdia lliure, 2019 [Consulta: 12 maig 2019] Recuperat a: https://ca.wikipedia.org/wiki/Feminisme_als_Pa%C3%AFsos_Catalans#Inicis_del_segle_XX.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Vicente MORENO CULLELL, «El llarg camí cap a la igualtat de la dona: el segle XX com a segle de les dones». *Blog Sàpiens*, 2010. Recuperat a: <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/12/05/el-llarg-cami-cap-a-la-igualtat-de-la-dona-el-segle-xx-com-a-segle-de-les-dones/>.

“A partir dels anys seixanta, les dones van començar a lluitar per la igualtat social. És a dir, es volia aconseguir l’equiparació entre homes i dones en la vida quotidiana reconeixent que les diferències entre homes i dones no poden implicar desigualtat. Com a conseqüència, es van desenvolupar moviments feministes, d’àmplia base social, situats normalment en l’esquerra política i que tractaven de fer-se càrrec de les desigualtats socials, d’educació i de cultura existents entre les dones.”²¹

²¹ *Ibíd.*

4. Les primeres dones universitàries a Catalunya: el treball de les pioneres

És a l'últim terç del segle XIX quan es produeix a Espanya la incorporació de la dona a la universitat. Fins llavors, l'accés als estudis universitaris estava reservat exclusivament a l'home, doncs la realitat social i política del moment reconeixia a la dona un estret marc d'actuació, reduït a l'àmbit familiar i domèstic. Es partia de la idea que la funció que li corresponia a la dona era l'atenció de la família i la cura de la llar.²²

És veritat que els avantatges d'instruir i formar a les dones es comencen a considerar al llarg del segle XIX, però amb el propòsit de que apliquin aquests coneixements en l'àmbit familiar, proporcionant una atenció més exquisida al marit i una millor educació als fills, i no com a mitjà per a la seva pròpia realització i satisfacció personal.²³

“El 1872 es matricula per primera vegada una dona a una Facultat espanyola, en concret, a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona. Es tracta de María Elena Maseras, una jove catalana que havia hagut de sol·licitar un permís especial per a realitzar els estudis de segona ensenyança i posteriorment els universitaris. A partir de 1873, diferents universitats espanyoles comencen a conèixer la presència de dones entre els seus estudiants. No obstant això, els tràmits que havien hagut de seguir aquestes alumnes distaven molt dels que eren exigits als seus companys.”²⁴

Com que el pel legislador de l'època era impensable, inconcebible, l'accés de la dona a l'educació i, en particular, a la universitària, es partia d'un absolut silenci normatiu pel que fa a la possibilitat de la dona a accedir als nivells acadèmics superiors. Les dones que desitjaven ampliar els seus estudis van poder beneficiar-se d'aquest buit legislatiu i, per tant, de l'absència de la prohibició. Així i tot, per a cada cas concret s'exigia l'autorització ministerial

²² Laura LÓPEZ DE LA CRUZ, «La presencia de la mujer en la universidad española». *Revista Historia de la Educación Latinoamericana*, 2002, no 4, p. 291-299. Recuperat a: [file:///Users/ramonsolercardona/Downloads/Dialnet-LaPresenciaDeLaMujerEnLaUniversidadEspanola-2480643%20\(1\).pdf](file:///Users/ramonsolercardona/Downloads/Dialnet-LaPresenciaDeLaMujerEnLaUniversidadEspanola-2480643%20(1).pdf)

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

corresponent. A més, atès que per costum no s'admetia la presència de les dones a la mateixa aula que els homes, no se les permetia assistir a classe.²⁵

Fins al 1910, les alumnes que volguessin estudiar en el règim oficial, assistint a classe, havien de sol·licitar a les autoritats acadèmiques un permís especial. A l'hora de concedir-lo, atès que es tenia la convicció que l'ordre de les classes es podia veure alterat per la presència d'una dona, el catedràtic de l'assignatura havia de comprometre's a garantir l'ordre a l'aula. A més, sent la dona considerada com alguna cosa fràgil, pertanyent al món privat, que no havia de ser exposada al públic, es van haver d'adoptar en molts casos mesures complementàries per a la seva protecció.²⁶

Per altra banda, hi va haver dones que assistien a classe disfressades d'home. En l'àmbit del Dret concretament, cal destacar la figura de Concepció Arenal de Ponte (El Ferrol, 31 de gener 1820 - Vigo, 4 de febrer de 1893), escriptora gallega i precursora del moviment feminista a Espanya. L'any 1841 va entrar com a oient a la Facultat de Dret de la Universitat Central (actual Universitat Computense de Madrid), vestint roba masculina. Vestint també d'home, va participar en tertúlies polítiques i literàries, lluitant així contra el que estava establert en l'època per a la condició femenina.²⁷

A més dels obstacles que van haver d'enfrontar per accedir a l'ensenyança secundària i posteriorment a la universitat, les primeres dones que van cursar estudis universitaris van patir demores, fruit de la desorientació i el desconcert que va produir la sol·licitud dels primers títols de llicenciades. Hem de senyalar que, des d'un primer moment, els estudis conclusos no habilitaven a la dona per a l'exercici professional. L'àmbit familiar seguia sent el natural de la dona i se li concedia la possibilitat d'estudiar sempre i quan la formació adquirida contribuís a una cura del marit i una educació dels fills més eficaces. "La incorporació de la dona a determinades professions posava en perill la tradicional estructura familiar i amenaçava la situació de dependència i submissió a la qual la dona es trobava respecte del seu marit. Moltes llicenciades van tenir grans dificultats per a exercir una professió corresponent al títol obtingut. En molts casos van haver de sol·licitar permisos

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Col·laboradors de *Biografías y Vidas*. *Concepción Arenal* [en línia]. *Biografías y Vidas*. La Enciclopedia biográfica en línea, 2004 - 2019. Recuperat a: <https://www.biografiasyvidas.com/biografia/a/arenal.htm>

especials i, altres vegades, solucionar els problemes que implicava la seva sol·licitud d'incorporació als Col·legis professionals.”²⁸

“De les 36 universitàries que van finalitzar la llicenciatura abans del 1910, 16 es van matricular en les assignatures de Doctorat, encara que només 8 van aconseguir defensar la seva tesi i obtenir el títol de Doctor.”²⁹

²⁸ LÓPEZ DE LA CRUZ, no 4, p. 291-299.

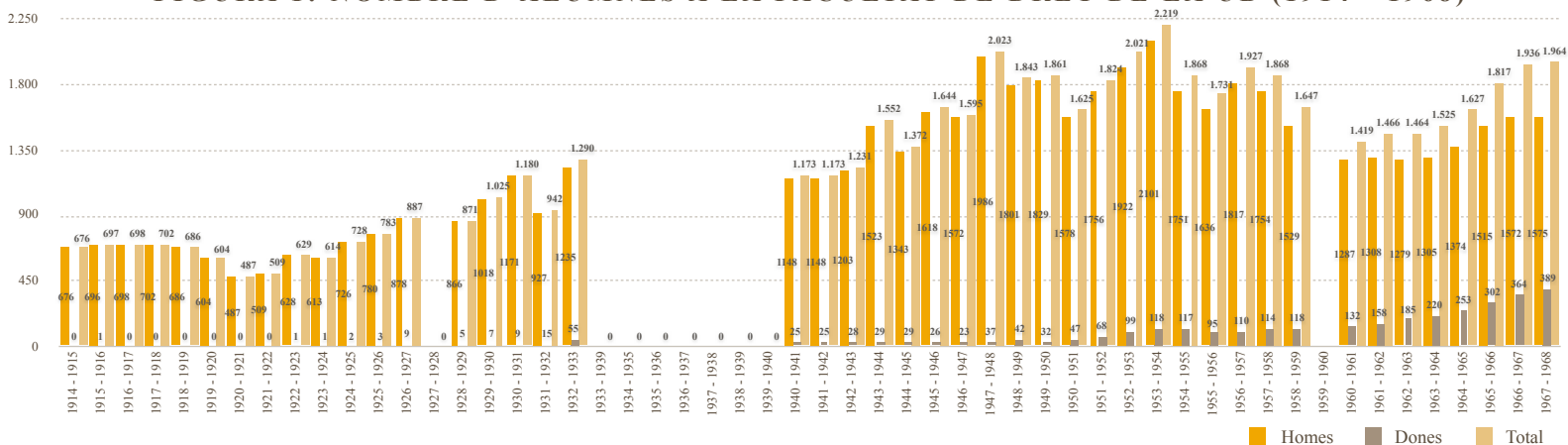
²⁹ *Ibíd.*

5. Les estudiants de Dret a Catalunya

Evidentment, des dels primers anys en què es produeix la presència de la dona a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona fins als nostres dies, s'han produït profunds canvis a la societat espanyola que fan que avui dia no tinguem constància de determinades dades i que, per tant, al llarg del treball, ens trobem amb molts buits d'informació. En primer lloc, cal tenir present que la burocràcia d'aquella època era molt ineficaç, totes les dades es prenen a mà i no sempre es seguia el mateix sistema de registre perquè les persones encarregades de fer-ho anaven canviant. Aquest fet generava gran quantitat d'errors i incongruències, pel que és molt complicat recopilar dades 100% fiables. Per altra banda, és important tenir en compte la presència de la Guerra Civil espanyola. És pràcticament inexistent la documentació relativa als anys 1936 fins al 1939, ja que van ser uns anys molt convulsos i molta documentació es va perdre o, ni tan sols, n'hi va haver.

Una vegada precisada aquesta qüestió, l'apartat que segueix a continuació té per objecte l'anàlisi de les dades que figuren al gràfic següent (Figura 1). Es tracta d'un gràfic de barres verticals que representa el nombre d'alumnes a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona entre el 1914 i el 1968 (comença el 1914 i no al 1910 perquè, d'acord amb la informació consultada, és al 1915 quan és matricula la primera dona a la Facultat). Ens mostra el nombre de dones, homes i el total de l'alumnat per any.

FIGURA 1: NOMBRE D'ALUMNES A LA FACULTAT DE DRET DE LA UB (1914 - 1968)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades estadístiques de l'Institut Nacional d'Estadística i els llibres de registre de matrícules a la Facultat de Dret de la UB

5. 1. Últims anys de la monarquia d'Alfons XIII (1910 - 1931)

Malgrat haver-se regulat l'admissió de les dones a la universitat en les mateixes condicions que els homes l'any 1910, podem observar que la presència de la dona a la facultat és ínfima durant les primeres dècades del segle. L'accés de les dones als estudis universitaris suscità una major oposició i, malgrat les noves disposicions legals, les pioneres que entren a la facultat van haver de franquejar nombroses barreres: hi havia poques dones matriculades al batxillerat i, com a conseqüència, poques tenien el títol de batxillerat imprescindible per a cursar aquests estudis. Altres barreres, menys tangibles, no eren més dèbils: l'oportunitat familiar, l'actitud hostil de professors i companys, les dificultats socials per a l'exercici professional dels coneixements adquirits...³⁰

Així, si ens fixem amb el gràfic, la primera dona que es va matricular a la Facultat ho fa el 1916 i és l'única del curs 1915-16. Ella va ser Maria del Amparo Roig Garcia i no serà fins al 1922 que se'n matricularà una altra, Maria Soteras Mauri.³¹ A partir d'aquest moment el nombre de dones va augmentant progressivament durant els anys següents, no en gran mesura ni en la mateixa proporció que els homes, però veiem que el 1930 en són 9 les dones matriculades i representen el 0,8% de la totalitat de l'alumnat.³²

5. 2. La II República (1931 - 1939)

Immediatament integrada a la República espanyola, la República catalana es va proclamar el 14 d'abril de 1931 i, en un dels seus primers actes de govern, el president Francesc Macià va nomenar una comissaria per conduir el destí de la Universitat de Barcelona. Amb la missió d'encaminar els desitjos i els esforços per arribar a la universitat autònoma i catalana, es va

³⁰ Maria Cruz DEL AMO DEL AMO, «La educación de las mujeres en España: de la “amiga” a la Universidad». *CEE Participación educativa*, 2009, vol. 11, no 1, p. 8-22. Recuperat a: https://books.google.es/books?hl=es&lr=&id=sONCBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA8&dq=acceso+mujer+universidad&ots=z9gKTn3GZ&sig=CtWu62NIVH2InYkMzrDBK_fwvVs#v=onepage&q=acceso%20mujer%20universidad&f=false

³¹ Arxiu de la Universitat de Barcelona, Capsa 3694, Posició 2, Top. Antic ES-CAT-UB 24/5/8/2, Registres definitius de matrícula i exàmens (1914-1920) (vid Annex 1, p. 46)

³² Fondo documental del Instituto Nacional de Estadística, Anuario estadístico 1931, *Datos relativos al curso de 1930-31, por Universidades*. Recuperat a: <http://www.ine.es/inebaseweb/pdfDispacher.do?td=150212&ext=.pdf> (vid Annex 2, p. 71)

constituir el Comissariat i ràpidament es van implantar les representacions d'estudiants a la universitat i es va permetre l'ús del català a les aules. El Comissariat va manifestar la intenció de vèncer els problemes derivats de l'hostilitat entre els sectors espanyolistes i catalanistes del Claustre i dels estudiants, i va demanar la cooperació de tots a favor d'una tasca única de la Universitat, treballar per l'esperit de la cultura i el coneixement.³³

“L'aprovació de l'Estatut de la que, a partir d'aquell moment, es va anomenar Universitat Autònoma de Barcelona -una denominació que no té res a veure amb l'actual UAB, fundada l'any 1968-, va ser sol·licitada per la Generalitat de Catalunya i va ser aprovat definitivament el juny de 1933. Durant el període en què la Universitat de Barcelona manté l'Estatut d'Autonomia, el govern de la institució recau en el Patronat, que integren representants del Govern de la República, del Govern de la Generalitat i del Claustre universitari”.³⁴

La matrícula femenina continua en augment i, tal com es pot veure en el gràfic, són 15 les dones matriculades el 1931, representant l'1,6%³⁵ de la totalitat de l'alumnat, i augmenten a 55 al 1932, representant el 4,3%.³⁶

Aquell 6 d'octubre de 1934, arran de la proclamació de l'Estat Català pel president Companys, el gabinet Lerroux va dissoldre el Patronat de la Universitat i van ser detinguts quatre dels seus membres. Van ser temps convulsos en conflictes, i no es va reprendre l'Autonomia fins al febrer de 1936, quan la victòria del Front Popular a les eleccions va capgirar la situació i el rector Bosch Gimpera i el Patronat van recuperar les funcions a la Universitat i la tasca iniciada amb la promulgació de l'Estatut. Però encara havia d'arribar el pitjor per al projecte de creació d'una universitat democràtica i moderna, la Guerra Civil espanyola.³⁷

³³ Montserrat FULLOLA PERICOT, *Breu història de la Universitat de Barcelona*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona. Barcelona, novembre 2014. ISBN 978-84-475-3890-4

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Fondo documental del Instituto Nacional de Estadística, Anuario estadístico 1932-33, *Datos estadísticos relativos al curso académico de 1931-32, por Universidades y Facultades*. Recuperat a: <http://www.ine.es/inebaseweb/pdfDispacher.do?td=94671&ext=.pdf> (vid Annex 2, p. 71)

³⁶ Fondo documental del Instituto Nacional de Estadística, Anuario estadístico 1934, *Datos estadísticos relativos al curso académico de 1932-33, por Universidades y Facultades*. Recuperat a: <http://www.ine.es/inebaseweb/pdfDispacher.do?td=102912&ext=.pdf> (vid Annex 2, p. 71)

³⁷ FULLOLA PERICOT, p. 38.

Tal com es pot veure al gràfic, hi ha un buit d'informació entre els anys 1933 i 1939, pel que no podem determinar l'evolució que segueix la presència femenina a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona durant aquest període. No obstant això, el que sí que sabem és que la II República és un període històric especialment fructífer per la situació de les dones a tot Espanya que va provocar que la seva presència en el món educatiu i laboral, encara sense poder ser comparada amb la situació d'altres països, s'incrementés de manera significativa. L'increment quantitatiu i qualitatiu d'universitàries que s'havia iniciat als anys vint culmina durant la II República representant en el curs 1935-36 el 9% de l'alumnat, una xifra que ha de comparar-se amb el 0,1% en el moment en què va ser aprovada la llei de 1910. Essencialment, les dones es concentraven en els estudis de Farmàcia, Filosofia i Lletres, Ciències i Medicina. "Però, el canvi més rellevant en aquests anys consisteix en el fet que, per primera vegada, s'accepta amb naturalitat que la titulació universitària de les dones pot implicar un exercici professional. Apareixen les primeres professores de batxillerat, inspectores d'educació, professores contractades per la Universitat..."³⁸

"Tots aquests fets van produir el desenvolupament de nous rols més adequats a la situació que aquesta època històrica demanava que, tanmateix, van ser aviat asfixiats pel triomf del franquisme obstinat, principalment a través d'òrgans afins com la Sección Femenina, en ressuscitar la figura d'una dona tradicional més pròpia de la situació vuitcentista en la qual l'experiència universitària no entrava en els seus plans vitals."³⁹

5.3. La Guerra Civil espanyola (1936 - 1939)

Els militars van ocupar la plaça de la Universitat la matinada del 19 de juliol de 1936. Per tal de garantir que cap membre de la Universitat estava adherit a la revolta contra el legítim Estat republicà, hi va haver depuracions del govern de la República i la Generalitat. Amb la suspensió del Patronat i l'Autonomia l'agost de 1936, la Universitat va quedar adscrita al Departament de Cultura de la Generalitat i va ser regida durant un temps per un Comissariat. El pragmatisme de Bosch va fer que, a l'hora d'organitzar el Comissariat, actués en base als postulats del suspès Patronat. Només al primer any de la guerra es va interrompre

³⁸ GARCÍA LASTRA, vol. 3, no 3, p. 357-368.

³⁹ *Ibidem*.

la docència, especialment pels alumnes que lluitaven al front, i el setembre de 1936 es van ajornar sense data els exàmens d'ingrés i la matrícula universitària. Durant aquell curs de 1936-37 l'activitat es va centrar en la protecció del patrimoni històric i bibliogràfic, el condicionament d'edificis i la recerca als seminaris.⁴⁰

El govern de la República va decidir normalitzar la vida acadèmica el curs següent, el de 1937-38, es van reprendre les classes i el règim d'autonomia a la Universitat.⁴¹

El 18 de març de 1938, a conseqüència de les bombes de l'aviació italiana, diversos edificis a la Gran Via van quedar ensorrats i l'edifici de la Universitat va patir greus desperfectes a les teulades, sostres i finestres. Evidentment, es van haver de suspendre les classes.⁴²

Passat el difícil moment de les operacions militars de l'hivern i la primavera de 1938, el curs 1938-39 es va intentar preparar amb normalitat.⁴³

He decidit no incorporar cap dada al gràfic en relació als anys 1936-39 perquè la documentació existent és molt incompleta. Tanmateix, de la poca informació que hi consta als llibres de matriculació d'aquells anys, he pogut extreure'n algunes conclusions. Pel que fa al curs 1936-37, la documentació és nul·la i penso que el motiu és, tal com he senyalat anteriorment, la interrupció de la docència que es va produir llavors. Pel que fa als cursos que segueixen fins al 1939, el nombre total de l'alumnat baixa exponencialment i la gran majoria dels pocs alumnes que estudiaven a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona ho feien de manera no oficial, és a dir, no presencial. Ateses les circumstàncies especials marcades per la guerra, penso que el motiu d'aquest canvi, aquesta reducció de l'alumnat a la facultat, respon a la dificultat i perillositat de la situació.⁴⁴

Així com la Guerra Civil transforma profunda i radicalment la vida econòmica, cultural, social i política de Catalunya i de l'Estat, també ho fa sobre les dones i les seves aspiracions. Hem vist que el nombre de dones, així com el dels homes, es redueix dins el marc universitari, pel que aquesta època no és beneficiosa en aquest sentit. Tanmateix, i a

⁴⁰ FULLOLA PERICOT, p. 38-44.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Arxiu de la Universitat de Barcelona, Capsa 5768, Posició 3, Top. Antic ES-CAT-UB 38/2/1/19, Registre intern de matrícules d'alumnes oficials i alumnes no oficials (1933-1939) (*vid* Annex 1, p. 46)

diferència del que succeïa a la zona sublevada amb el progrés del moviment antirreformista, les noves condicions van afavorir en el territori lleial a la República que es possessin en pràctica els èxits obtinguts en altres àmbits des de 1931.⁴⁵

“Amb l’aplicació de la revolució socioeconòmica en el territori republicà i la mobilització masculina per anar al front, la dona va passar a ocupar i desenvolupar les tasques que quedaven desateses en l’aparell productor i la direcció de les institucions, organitzacions i tota mena de serveis, a més de realitzar qualsevol activitat, des de la confecció d’uniformes a la prestació de serveis sanitaris. En aquest context, l’ideal de la dona treballadora es va convertir en una necessitat pràctica; les dones es van conscienciar sòlidament de la importància de la lluita antifeixista i l’important paper que podien i havien de tenir. La propaganda, per tots els mitjans disponibles va ser un element bàsic en tot moment, distribuint per tot arreu la imatge d’una dona activa fins al punt que s’arriba a identificar-la amb el triomf de la República junt amb la proliferació de nombrosos grups femenins i amb ells una àmplia gamma d’activitats. L’advertència del perill davant un hipotètic triomf dels sublevats, que imitarien l’experiència i els models alemany i italià, la repressió femenina en el territori franquista i la lloança del benestar que les dones gaudien a la Unió Soviètica eren els recursos per mobilitzar i persuadir més habituals.”⁴⁶

5. 4. El Franquisme (1939 - 1968)

Una vegada acabada la Guerra Civil algunes dones es reincorporen als estudis universitaris. “Al curs 1940-41, les dones estudiaven principalment Filosofia i Lletres, Ciències i Farmàcia, acollint aquestes Facultats el 82% de les alumnes universitàries. A partir de 1950 l’alumnat de Filosofia i Lletres està integrat majoritàriament per dones (69,9%), i a Farmàcia les dones seran la majoria a partir de 1960.”⁴⁷

⁴⁵ José Manuel Díez Fuentes, «República y primer franquismo: la mujer española entre el esplendor y la miseria», 1930-1950. *Alternativas. Cuadernos de Trabajo Social*, N. 3 (octubre 1995); pp. 23-40, 1995. Recuperat a: https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/5845/1/ALT_03_03.pdf

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ LÓPEZ DE LA CRUZ, no 4, p. 291-299.

Contràriament, el nombre de dones amb el que comptaven els estudis de Dret, Veterinària i Medicina entre els seus estudiants era molt reduït.⁴⁸

Si ens fixem en el gràfic, podem observar que a la Facultat de Dret de la UB, el nombre d'alumnes, tant d'homes com de dones, baixa de manera important. Passem d'un total de 1.290 al curs 1932-33, a un total de 1.173 al curs 1940-41. Mentre el 1932-33 hi ha 55 alumnes matriculades que representen el 4,3% del total, el 1940-41 n'hi ha 25 i representen el 2,1% del total.⁴⁹ No serà fins al curs 1953-54 que el nombre de dones matriculades s'acostarà altra vegada al 5% de l'alumnat.⁵⁰

A què es deu aquest descens? “La política de les autoritats educatives, en el marc de l'estructura ideològica sobre la que es va constituint el nou Estat, va anar responent a les exigències de socialització derivades del model proposat: una dona cridada a desenvolupar un doble paper d'esposa i mare.”⁵¹

Des dels primers mesos de la guerra civil es projecten les característiques principals d'aquesta política a partir d'orientacions i normatives que comencen a aparèixer al BOE; primer, abandonant el sistema educatiu republicà i, després, desplegant les bases del que es volia construir.

En la normativa legal del període es proposen uns objectius i finalitats per a l'educació que responen a les diferents funcions socials que s'atribueixen a homes i dones. Com que en el cas d'aquestes, les tasques es cenyeixen a l'àmbit de la llar, la formació d'homes i dones es realitzarà per separat i a més, amb característiques clarament diferenciades. Existeix un model masculí i un model femení que es desenvolupen i es refermen des del sistema escolar.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Fondo documental del Instituto Nacional de Estadística, Anuario estadístico 1943, *Personal docente y alumnos matriculados, por Facultades (1940-1941)*. Recuperat a: <http://www.ine.es/inebaseweb/pdfDispacher.do?td=161191&ext=.pdf> (vid Annex 2, p. 71)

⁵⁰ Fondo documental del Instituto Nacional de Estadística, Anuario estadístico 1956, *Personal docente y alumnos matriculados, por Universidades y Facultades*. Recuperat a: <http://www.ine.es/inebaseweb/pdfDispacher.do?td=168816&ext=.pdf> (vid Annex 2, p. 71)

⁵¹ Consuelo FLECHA GARCÍA, «Algunos aspectos sobre la mujer en la política educativa durante el régimen de Franco». *Historia de la Educación*, 8, 77-98., 1989. Recuperat a: https://idus.us.es/xmlui/bitstream/handle/11441/17060/file_1.pdf?sequence=1. **Totes les idees relatives a la política de les autoritats educatives durant el Franquisme han sigut extretes d'aquesta mateixa font.**

Una circular de 5 de març de 1938, destinada a la Inspecció de Primera Ensenyança, estableix amb ordres orientatives:

«En las Escuelas de niñas, brillará la feminidad más rotunda, procurando las Maestras, con labores y enseñanzas apropiadas al hogar, dar carácter a sus escuelas, tendiendo a una contribución práctica en favor de nuestro glorioso ejército»

“Aquesta declaració d'intencions no deixa dubte sobre els destinataris d'aquest nivell educatiu. I majors elements d'anàlisi tindrem afegint l'opinió de José Pemartín, en aquell moment del Servicio Nacional de Enseñanza Superior y Media, sobre l'educació de la dona, publicada a la seva obra «¿Qué es lo nuevo?»”:

«Se debe tratar de encauzar la gran corriente de estudiantas apartándolas de la pedantería feminista de bachilleras y universitarias, que deben ser la excepción, orientándolas hacia su propio magnífico ser femenino, que se desarrolla en el hogar.»

Al cap d'uns anys, des de la Dirección General del Ministerio de Educación en la que treballa, el seu parè al respecte es repeteix:

«Mi opinión es la de que debe alejarse a la mujer de la Universidad; quiero decir que el sitio de la mujer, a mi juicio, es el hogar. Y que, por consiguiente, una orientación cristiana y auténticamente española de la Enseñanza Superior ha de basarse en el supuesto de que sólo excepcionalmente debe la mujer orientarse hacia los estudios universitarios.»

Un Decret de 23 de desembre de 1949, sobre creació i distribució de Centres d'Ensenyança Mitja i Professional, reflecteix explícitament aquest visió:

«... en cuanto a la enseñanza femenina, queda marcada una orientación de notorio interés nacional al señalar que los Establecimientos de alumnas donde hoy se cursa el bachillerato universitario, puedan transformarse en Centros de Enseñanza Media y Profesional femeninos, para canalizar con preferencia la educación de las alumnas hacia este orden docente.»

Tornant altra vegada al gràfic, podem observar que, del curs 1940-41 fins al 1951-52, el nombre de dones es manté més o menys estable, en el sentit de què el percentatge que representen respecte al total de l'alumnat va variant però sempre es manté entre el 2 i el 3%. És a partir del curs 1952-53 que augmenta en major mesura i, com hem dit abans, el 1953-54 és quan es recupera la xifra de la II República amb un 4,9%. A partir d'aquest moment, el percentatge que representaran les dones respecte a la totalitat de l'alumnat ja no deixarà de créixer.

Tal com es pot veure al gràfic, al curs 1953-54 són 118 les dones matriculades a la Facultat i el mateix nombre es repeteix al curs 1958-59. Entre aquests dos cursos, el de 1955-56 és el

que conté el nombre més baix de matriculades, concretament 95. Així, el nombre de dones matriculades durant aquest període es manté més o menys estable. Per contra, pel que respecte als homes, el nombre de matriculats baixa de manera important. Es pot veure com es passa de 2101 a 1529.⁵²

“A partir dels anys 60, a Espanya es va produir el que es denomina “milagro español” o època del desenvolupisme, això és, una etapa que des del punt de vista econòmic va significar un nou escenari productiu que va comportar l’inici, encara tímid, d’una incipient obertura sociopolítica que, sense relaxar els pressupòsits ideològics fonamentals del règim, va implicar la progressiva transformació de la realitat espanyola, a la que el paper de les dones era una de les seves peces.”⁵³

“D’aquesta manera i tot i que encara han de passar alguns anys perquè les dones obtinguin alguns drets bàsics (per exemple, la modificació, el 1975, dels articles del Codi Civil que equiparaven la condició legal de les dones a la dels menors i discapacitats i obligava a les casades a obeir al seu marit *per imperatiu legal* o la despenalització dels anticonceptius el 1978), la seva situació social comença a ser percebuda de manera diferent al que fins llavors havia sigut considerada. Així, de manera progressiva, les dones van assolint drets bàsics arrabassats pel règim franquista i accedint a espais altre temps vetats.”⁵⁴

Tot i que la matrícula de dones a la universitat no va baixar ni durant els anys més durs del franquisme, és a partir d’aquest moment quan el nombre de dones comença a ser significatiu entre l’alumnat universitari. “Si en les primeres dècades del segle XX les dones representaven a Espanya no més del 5% de l’alumnat universitari, als seixanta ja suposen al voltant del 20%”. L’intensiu procés d’incorporació que té lloc a partir d’aquest moment fa que la matrícula femenina passi d’una minsa representació a significar més de la meitat de l’alumnat a mitjans de la dècada dels vuitanta. Tenint en compte que actualment, cinquanta-cinc de cada cent estudiants són dones i que per tant, la seva presència és majoritària, podem dir que hem passat de la marginació fins a la incorporació plena en poc més d’un segle.⁵⁵

⁵² Fondo documental del Instituto Nacional de Estadística, Anuario estadístico 1961, *Personal docente y alumnos matriculados, por Universidades y Facultades*. Recuperat a: <http://www.ine.es/inebaseweb/pdfDispacher.do?td=83686&ext=.pdf> (vid Annex 2, p. 71)

⁵³ GARCÍA LASTRA, vol. 3, no 3, p. 357-368.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*.

Si en fixem en el gràfic, podrem observar que a la Facultat, durant el període que compren els cursos 1960-61 fins al 1967-68, el nombre d'homes matriculats augmenta en gran mesura, però ho fa de manera més rellevant i constant el de dones. Així, al curs 1960-61, són 132 dones matriculades representant el 9,3%⁵⁶ de l'alumnat total, i al curs 1967-68, en són 389 representant el 19,8%.⁵⁷

És sorprenent i queda patent que, a partir del 1910, el procés d'incorporació de les dones a la Facultat s'ha caracteritzat pel no retorn. Els anys de dictadura són desagradables per a les dones i les seves reivindicacions però, fins i tot durant aquesta etapa, el seu increment percentual sobre el conjunt de l'alumnat universitari no va deixar de créixer.⁵⁸

⁵⁶ Fondo documental del Instituto Nacional de Estadística, Anuario estadístico 1962, *Universitaria- Alumnos matriculados*. Recuperat a: <http://www.ine.es/inebaseweb/pdfDispacher.do?td=174531&ext=.pdf> (vid Annex 2, p. 71)

⁵⁷ Fondo documental del Instituto Nacional de Estadística, Anuario estadístico 1969, *Alumnos matriculados*. Recuperat a: <http://www.ine.es/inebaseweb/pdfDispacher.do?td=182119&ext=.pdf> (vid Annex 2, p. 71)

⁵⁸ GARCÍA LASTRA, vol. 3, no 3, p. 357-368.

6. Comparació i evolució de les matriculades i les Llicenciades

A l'hora d'interpretar les dades de la taula que segueix a continuació, cal tenir present una qüestió important: no hi ha cap registre que indiqui quines són les persones que van finalitzar els estudis. El que sí que existeix és un registre dels títols de llicenciat que es van expedir. El títol de llicenciat només s'expedia i s'entregava a l'alumne si aquest el pagava, de manera que només és possible conèixer el nombre de dones que van pagar el títol, no el nombre de dones que efectivament van acabar la carrera. Per tant, d'ara endavant, entendrem per "llicenciat" o "llicenciada", aquella persona a la qual se li hi ha expedit el títol i no aquella que ha acabat els estudis.

És evident que comparar el total d'alumnes matriculades i el nombre de llicenciades no té cap sentit perquè de cada un dels cursos no sabem qui està cursant primer, segon, tercer, quart o cinquè.

Per contra, sí que és interessant observar quantes de les dones que comencen Dret es llicencien. No obstant això, aquí apareix un problema: la data d'expedició del títol no necessàriament ha de coincidir amb la data de finalització dels estudis i, per tant, la relació no seria fiable perquè el present treball s'estén només fins al 1968 i no fins a l'actualitat. Amb altres paraules, pot haver-hi dones que hagin començat i acabat els estudis entre 1927 i 1968 però no hagin pagat el títol fins més tard del 1968 i per tant, que estiguin llicenciades i nosaltres no ho sapiguem.

Per aquest motiu he considerat oportú establir aquesta relació només respecte als cursos 1915-16 fins al 1932-33, entenent que si les estudiants d'aquest període no van sol·licitar l'expedició del títol fins a 1968, ja no ho van fer més tard.

Taula 1: Nombre de dones que comencen Dret i nombre de llicenciades (1915-1932)

Curs	Nombre de dones matriculades que comencen la carrera	De les que comencen, quantes es llicencien?
1915 - 1916	1	0
1916 - 1917	0	0
1917 - 1918	0	0

Curs	Nombre de dones matriculades que comencen la carrera	De les que comencen, quantes es llicencien?
1918 - 1919	0	0
1919 - 1920	0	0
1920 - 1921	0	0
1921 - 1922	0	0
1922 - 1923	1	1
1923 - 1924	0	0
1924 - 1925	1	0
1925 - 1926	2	1
1926 - 1927	4	2
1927 - 1928		
1928 - 1929		
1929 - 1930	4	0
1930 - 1931	7	3
1931 - 1932	8	3
1932 - 1933	10	2

Font: Elaboració pròpia a partir dels llibres de registre de matrícules i dels llibre de registre de títols de llicenciat en Dret per la UB

D'acord amb les dades consultades, sabem que Maria del Amparo Roig Garcia, la primera dona que es va matricular a la Facultat el 1915, no es va arribar a llicenciar mai.⁵⁹ Així, si ens fixem en la taula, podem observar que l'única matriculada del 1915 no es llicencia. Sis anys després, el 1922, va iniciar la carrera una altra alumna, Maria Soterias Mauri, l'única dona de la seva promoció i que, com ja sabem, sí que es llicencià.⁶⁰ El 1924 hi va haver una nova incorporació que no es va llicenciar.⁶¹ De les dues dones que van començar el 1925, només una es va acabar llicenciant⁶² i de les quatre que ho van fer el 1926, només en van ser dues les que obtingueren el títol.⁶³ El 1929 també en van ser quatre les dones que van iniciar els

⁵⁹ Arxiu de la Universitat de Barcelona, Capsa 3694, Posició 2, Top. Antic ES-CAT-UB 24/5/8/2, Registres definitius de matrícula i exàmens (1914-1920) (*vid* Annex 1, p. 46)

⁶⁰ Arxiu de la Universitat de Barcelona, Capsa 5765, Posició 2, Top. Antic ES-CAT-UB 38/2/1/7, Registre definitiu de matrícules d'alumnes oficials i alumnes no oficials. (1922-1923) (*vid* Annex 1, p. 46)

⁶¹ Arxiu de la Universitat de Barcelona, Capsa 5765, Posició 4, Top. Antic ES-CAT-UB 38/2/1/9, Registre definitiu de matrícules d'alumnes oficials i alumnes no oficials (1924-1925) (*vid* Annex 1, p. 46)

⁶² Arxiu de la Universitat de Barcelona, Capsa 5765, Posició 5, Top. Antic ES-CAT-UB 38/2/1/10, Registre definitiu de matrícules d'alumnes oficials i alumnes no oficials (1925-1926) (*vid* Annex 1, p. 46)

⁶³ Arxiu de la Universitat de Barcelona, Capsa 5766, Posició 1, Top. Antic ES-CAT-UB 38/2/1/11, Registre definitiu de matrícules d'alumnes oficials i alumnes no oficials (1926-1927) (*vid* Annex 1, p. 46)

estudis però a diferència del 1925, cap va obtenir el títol.⁶⁴ A partir d'aquí, el nombre de noves matriculades augmenta en major mesura. No obstant això, no passa el mateix amb el nombre de llicenciades, que es manté mes o menys igual que als anys anteriors. Així, el 1930, només tres de les set matriculades es van llicenciar.⁶⁵ El 1931, passa més o menys el mateix, de les vuit dones que van iniciar la carrera aquell any, només tres van obtenir el títol.⁶⁶ Finalment, el 1932, deu dones van començar i d'aquestes se'n van llicenciar dues.⁶⁷

Per tant, de les 38 dones que comencen la carrera de Dret a la Facultat entre els anys 1915 i 1932, només 12 es llicencien, representant així el 31,5%, ni una tercera part.⁶⁸

Pel que fa als motius d'aquest nombre tan baix de llicenciades, el prototip de dona de finals de segle passat i fins ben entrat el segle XX ve definit per la següent atribució: el raciocini, la lògica, la reflexió, la capacitat d'anàlisi, la creativitat, el rendiment i la capacitat intel·lectual predominarien a l'home, mentre que en la dona, predominen els sentiments, l'afecte, la sensibilitat, la dolçor, la intuïció, la passivitat i l'abnegació. D'aquesta manera els trets atributius a la dona fan que se la consideri com la persona més idònia per a ocupar-se de l'esfera privada, i a l'home de l'esfera pública de la política i el treball. Les úniques opcions obertes a la dona eren casar-se o entrar en un convent.⁶⁹

Alhora, altres opinions preveïen una extensió de la missió de la dona més enllà de la llar. Amb la feminista catalana Carmen Karr de Lasarte, directora de la revista *Feminal* i impulsora d'una millora de la situació de la dona, trobàvem una certa ampliació de les

⁶⁴ Arxiu de la Universitat de Barcelona, Capsa 5766, Posició 2, Top. Antic ES-CAT-UB 38/2/1/12, Registre definitiu de matrícules d'alumnes oficials i alumnes no oficials (1929-1930) (vid Annex 1, p. 46)

⁶⁵ Arxiu de la Universitat de Barcelona, Capsa 5766, Posició 3, Top. Antic ES-CAT-UB 38/2/1/13, Registre definitiu de matrícules d'alumnes oficials i alumnes no oficials (1930-1931) (vid Annex 1, p. 46)

⁶⁶ Arxiu de la Universitat de Barcelona, Capsa 5767, Posició 1, Top. Antic ES-CAT-UB 38/2/1/14, Registre definitiu de matrícules d'alumnes oficials i alumnes no oficials (1931-1932) (vid Annex 1, p. 46)

⁶⁷ Arxiu de la Universitat de Barcelona, Capsa 5767, Posició 3, Top. Antic ES-CAT-UB 38/2/1/15, Registre definitiu de matrícules d'alumnes oficials i alumnes no oficials (1932-1933) (vid Annex 1, p. 46)

⁶⁸ Arxiu de la Universitat de Barcelona, llibres de registre de títols de llicenciat del curs 1927-28 fins al 1967-68. (vid: Annex 4, p. 75).

⁶⁹ Mary NASH, *Mujer, familia y trabajo en España (1875-1936)*, Anthropos Editorial, 1983. Recuperat a: [https://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=AJwhjzDAIQC&oi=fnd&pg=PA7&dq=Mary+NASH,+Mujer,+familia+y+trabajo+en+Espa%C3%B1a+\(1875-1936\),+Anthropos+Editorial,+1983.&ots=Y-p83gd6AN&sig=-IrGK_78yWzsIgr_89alTeOgBfo#v=onepage&q=Mary%20NASH%2C%20Mujer%2C%20familia%20y%20trabajo%20en%20Espa%C3%B1a%20\(1875-1936\)%2C%20Anthropos%20Editorial%2C%201983.&f=false](https://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=AJwhjzDAIQC&oi=fnd&pg=PA7&dq=Mary+NASH,+Mujer,+familia+y+trabajo+en+Espa%C3%B1a+(1875-1936),+Anthropos+Editorial,+1983.&ots=Y-p83gd6AN&sig=-IrGK_78yWzsIgr_89alTeOgBfo#v=onepage&q=Mary%20NASH%2C%20Mujer%2C%20familia%20y%20trabajo%20en%20Espa%C3%B1a%20(1875-1936)%2C%20Anthropos%20Editorial%2C%201983.&f=false)

opcions obertes a la dona. L'estimula per a instruir-se, per a formar-se culturalment, fins i tot en el terreny professional. No obstant això, tot i que aquesta visió es planteja en un nivell més elevat, ja que preveu una certa participació de la dona en l'esfera pública, en activitats no exclusivament vinculades a la seva funció de ser mare, filla o esposa, és precisament el seu interès en facilitar, mitjançant la cultura i l'educació, un millor compliment d'aquests papers tradicionals el que constitueix l'eix principal del pensament de Karr.⁷⁰

Com s'explica doncs aquesta acceptació per part de la majoria de les dones d'una opció que les obligava a entrar en una situació d'inferioritat respecte al seu marit? Són nombroses les raons per explicar l'elecció d'aquest model de vida. El pes de la religió i de la doctrina catòlica entorn del matrimoni i la família serien determinats en el manteniment de la institució familiar com cèl·lula bàsica de la societat. Un altre motiu adduït és la conveniència econòmica. La dona es veuria impulsada a contraure matrimoni per a establir la seva seguretat econòmica. Mal vist encara en quasi tots els sectors de la societat, el treball assalariat femení segueix considerant-se com recurs últim davant la penúria, i en qualsevol cas com alguna cosa transitòria fins a la consecució d'un marit. Així, la falta de recursos econòmics de la dona li fa considerar el matrimoni com la seva única opció, com única manera de garantir el seu futur benestar econòmic. Però l'avaluació econòmica d'un matrimoni no és prerrogativa exclusiva de la dona, l'home també busca un enfortiment de la seva posició econòmica amb l'aportació del dot, costum arrelada des de feia segles i la normativa de la qual s'estipula amb minuciositat al Codi Civil de 1889.⁷¹

Com s'ha comentat anteriorment, aquí fem referència, no al nombre de dones que van acabar els estudis sinó al nombre de dones que van pagar el títol. És necessari per al posterior exercici del Dret, l'expedició del títol. Tanmateix, coneixent el paper de la dona de l'època, és molt probable que la majoria de les que acabaven els estudis, no sol·licitessin el títol perquè no tenien la intenció d'exercir i que, per tant, el nombre de dones que van acabar els estudis sigui bastant més elevat que el nombre de títols expedits.

Per altra banda, pel que fa al moment en què les dotze llicenciades obtenen el títol, set l'obtenen al cap de cinc anys d'haver començat, és a dir, sense allargar la durada normal de la

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *Ibidem*.

carrera que, en aquella època, durava cinc anys. Les altres cinc obtenen el títol després de més de cinc anys des de l'inici dels estudis, concretament:

- Maria de les Neus Miró i Comas, matriculada al 1925, obté el títol després de 7 anys, al 1931.
- Carmen Isern Galcerán, matriculada el 1926, obté el títol després de 16 anys, al 1941.
- Rosa Pujol Burdanova, matriculada el 1930, obté el títol després de 37 anys, al 1967.
- Ana Valls Ventura, matriculada el 1931, obté el títol després de 11 anys, al 1941.
- Maria Rabassa Anguera, matriculada el 1932, obté el títol després de 10 anys, al 1942.

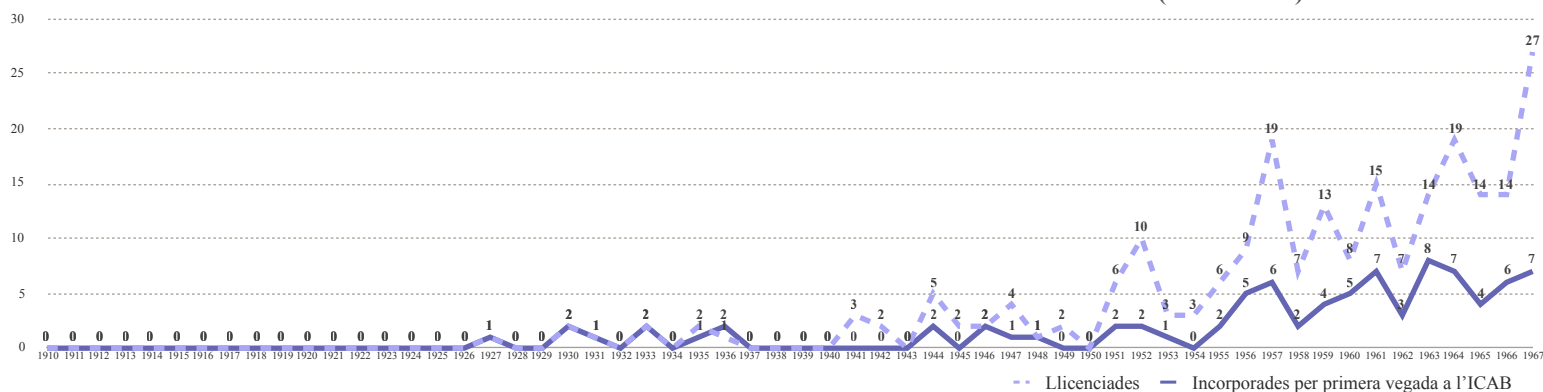
7. Comparació i evolució de les Llicenciades i les Col·legiades

Havent vist ja les poques dones que es van llicenciar en Dret, cal observar quantes d'aquestes es van col·legiar a l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona (ICAB).

La Figura 2 és un gràfic lineal que representa el nombre de dones llicenciades i el nombre de dones incorporades a l'ICAB per any, des de 1910 fins a 1968. Es fan constar els anys a l'eix d'ordenades, el nombre de dones en xifres absolutes a l'eix d'abscisses i, tal com es pot observar a la llegenda, les variables representades són dues: per una banda, dones llicenciades i per altra banda, dones que s'incorporen a l'ICAB per primera vegada.

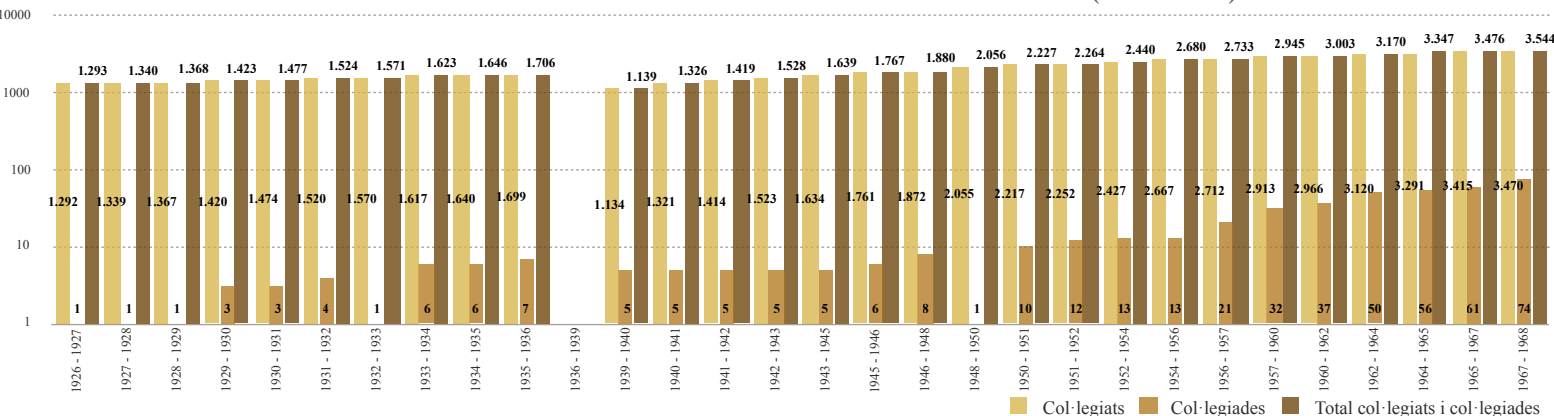
La Figura 3 és un gràfic de barres vertical logarítmic i representa el nombre de col·legiats i col·legiades des de 1926 fins el 1968. Es fan constar els cursos a l'eix d'ordenades, el nombre de d'homes i dones en xifres absolutes a l'eix d'abscisses i, tal com es pot observar a la llegenda, les variables representades són tres: col·legiats, col·legiades i total de col·legiats i col·legiades.

FIGURA 2: NOMBRE DE LLICENCIADES I INCORPORADES A L'ICAB (1910 - 1968)

Font: Elaboració pròpia a partir dels llibres de registre de títols de llicenciat en Dret per la UB i de les Guies Judicials de l'ICAB

FIGURA 3: NOMBRE DE COL·LEGIATS I COL·LEGIADES (1926 - 1968)

Font: Elaboració pròpia a partir de les Guies Judicials de l'ICAB

No van ser l'oferta i la demanda els únics indicadors que van regular l'accés de la població femenina a l'advocacia. Bé per les condicions en què havia de desenvolupar-se - fora de la llar, en espais compartits per homes, etc. -, bé pel caràcter masculí que se li assignava, bé perquè es va intentar mantenir-les allunyades dels centres de formació que preparaven per al seu exercici - i només poques van superar aquesta dificultat -, les dones van haver de suportar discriminació a causa del seu sexe, encara que la història ens reveli que van acabar superant amb voluntat i amb constància cada un dels obstacles que es van anar trobant.⁷²

Per demostrar la situació de desigualtat social i de gènere que les rodejava, només cal aturar-se en alguns fets concrets que evidencien una manera d'actuar que va donar prioritat a la divisió sexual del treball assignant i definint el domèstic com la contribució específica de les dones al creixement econòmic.⁷³

D'acord amb les dades que mostra la Figura 2, de les 9 dones que es llicencien entre els anys 1927 i 1936, totes 9 es col·legien. Tanmateix, cal tenir presents dues qüestions ja comentades: en primer lloc, és un nombre molt reduït comparat amb el nombre d'alumnes que havien començat la carrera fins a 1932, concretament, 37; i en segon lloc, atès que només han quedat registrades les alumnes que van pagar el títol de llicenciatura, no podem saber quina és la relació real entre les que van acabar els estudis i les col·legiades.⁷⁴

La trajectòria professional de les advocades ha estat molt marcada, no només per aquest retràs en la seva incorporació als estudis i a l'exercici de l'advocacia, sinó per la impossibilitat de formar part dels Cossos Jurídics. Només als anys trenta, durant la II República, van poder incorporar-se en algun d'ells, doncs, des d'abril de 1931 fins a maig de 1933, a més d'incloure a la Constitució, a l'art. 40, que "tots els espanyols sense distinció de sexe són admissibles als llocs de treball i càrrecs públics, segons el seu mèrit i capacitat", el Govern va publicar una sèrie de Decrets que reconeixien el seu dret a formar part del Tribunal del Jurat, a opositar a Notaries i a Registradors de la Propietat i a exercir el càrrec de Procurador dels Tribunals, però no l'accés a la Judicatura i a la Fiscalia. Per poc temps, ja que el Règim de Franco, al final de la guerra civil, va derogar aquestes normatives, pel que les

⁷² FLECHA GARCÍA, 8, 77-98.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ ICAB (Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona), Guies Judicials del 1927 fins al 1968 (*vid*: Annex 5, p. 84 i Anexe 6, p. 88). **Tota la informació relativa al nombre de col·legiats i col·legiades ha sigut extreta d'aquesta mateixa font.**

Llicenciades en Dret van veure de nou com se'ls negaven drets per raó del seu sexe. Van haver d'esperar de nou fins al 1966 per reprendre el camí des del principi en l'accés gradual a les diferents professions jurídiques.⁷⁵

Durant la Guerra Civil espanyola, no hi ha noves incorporacions. En aquest sentit, a la guia judicial de 1939, que conté una llista provisional de col·legiats i col·legiades, es fa constar el següent:

“Después de tres años de no publicarse Lista Oficial del Il. Colegio de Abogados de Barcelona, la Junta de Gobierno acordó la impresión de la presente relación en atención a la multitud de modificaciones introducidas en ella desde febrero de 1936, fecha de la última aparecida.

En esta Lista, que tiene el carácter de provisional, están comprendidos cuantos solicitaron y obtuvieron la reincorporación al Colegio después de la liberación de Barcelona.

Por no haber sido dictadas todavía por el Ministerio de Justicia al entrar en caja esta Lista, las normas a que debe sujetarse la depuración política y social de la Corporación y estando abierta la información para la depuración profesional, la inclusión en la presente relación no supone, para el Letrado, el estar depurado de reservas.”

Així, si ens fixem en la Figura 3, podem veure que el nombre total de col·legiats i col·legiades disminueix en gran mesura. Es passa d'un total de 1.706 a la promoció de 1935-36, a un total de 1.139 a la promoció de 1939-40. I podríem dir que fins al 1945 aproximadament no es recupera la xifra de 1935-36.

La Figura 2 mostra com del 1940 fins al 1943, de les 5 llicenciades que hi havia, cap es va col·legiar. El nombre de col·legiades a partir del 1940 en endavant es va mantenir molt baix respecte el nombre de llicenciades. Si ens hi fixem, fins al 1955, així com va succeir durant el període anterior a l'inici de la Guerra Civil, en cap cas es van incorporar al col·legi més de dues dones per any. Tanmateix, a diferència del tram anterior (1910-36), el nombre de llicenciades augmenta en gran mesura. Així, de les 49 dones que es van llicenciar entre els anys 1940 i 1955, només 13 es van col·legiar, representant el 26,5%. Es posen de manifest, per tant, les conseqüències que el franquisme va tenir sobre la dona.

Finalment, entre el 1956 i el 1968, hi havia 166 llicenciades, de les quals 66 es van col·legiar, representant el 39,7%. És a dir, en 12 anys, no només hi ha un augment general del nombre de llicenciades i de col·legiades, sinó que el percentatge que representen les col·legiades sobre les llicenciades augmenta en un quasi 2% respecte als 28 anys anteriors (un 37,9% de

⁷⁵ *Ibidem*.

col·legiades sobre les llicenciades). Aquests resultats anuncien el canvi que començà a produir-se a partir del 1960 caracteritzat per aquella època de desenvolupisme en la qual la situació social de la dona comença a ser percebuda de manera diferent al que fins llavors havia sigut considerada.

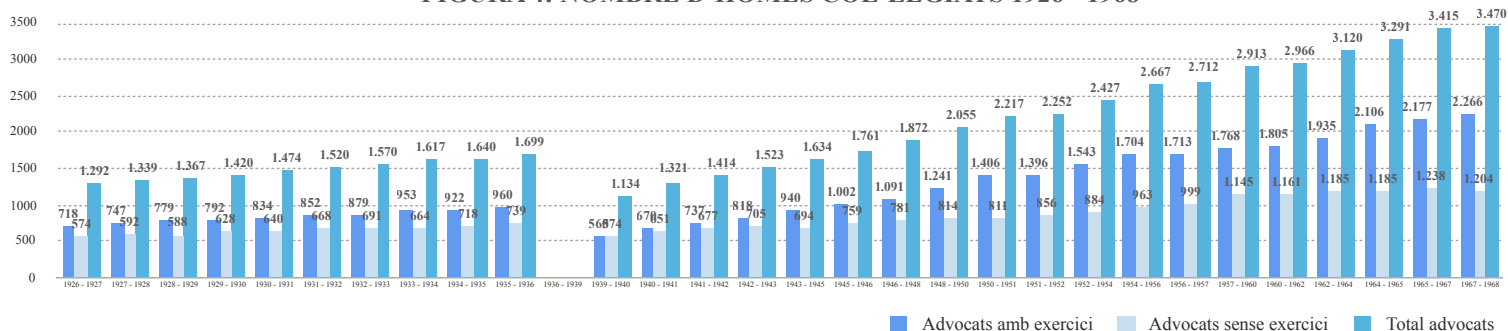
8. Advocades amb i sense exercici

Sabent ja el nombre de dones col·legiades, la següent qüestió a comentar és si aquestes efectivament exercien o no. Els dos gràfics que segueixen a continuació mostren aquesta informació i han sigut elaborats a partir de les dades contingudes a les llistes col·legials de les guies judicials de l'ICAB, les quals s'organitzen de la manera exposada a l'apartat anterior.

La Figura 4 és un gràfic de barres vertical que representa el nombre d'homes col·legiats des de 1926 fins a 1968. Es fan constar els cursos a l'eix d'ordenades, el nombre d'homes col·legiats en xifres absolutes a l'eix d'abscisses i, tal com es pot observar a la llegenda, les variables representades són tres: advocats amb exercici, advocats sense exercici i el total d'advocats.

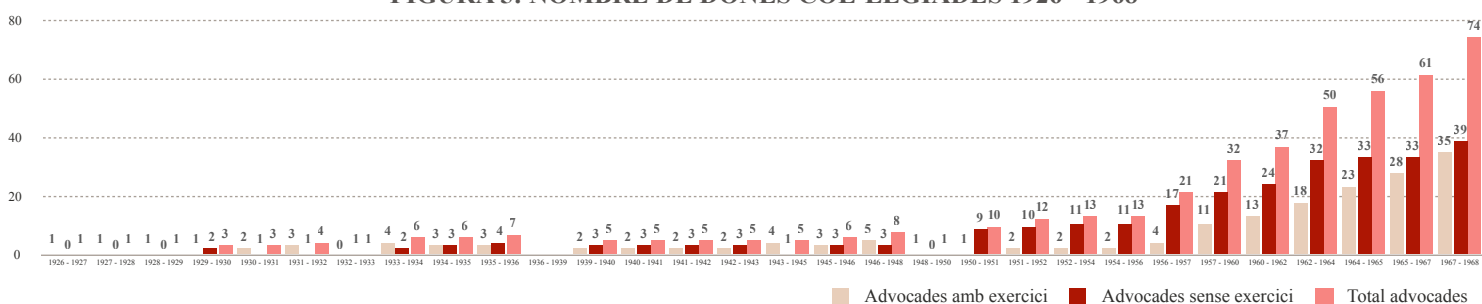
Per altra banda, la Figura 5 també és un gràfic de barres vertical i representa el nombre de dones col·legiades des de 1926 fins a 1968. Es fan constar els cursos a l'eix d'ordenades, el nombre de dones col·legiades en xifres absolutes a l'eix d'abscisses i, tal com es pot observar a la llegenda, les variables representades són tres: advocades amb exercici, advocades sense exercici i el total d'advocades.

FIGURA 4: NOMBRE D'HOMES COL·LEGIATS 1926 - 1968

Font: Elaboració pròpia a partir de les Guies Judicials de l'ICAB

FIGURA 5: NOMBRE DE DONES COL·LEGIADES 1926 - 1968

Font: Elaboració pròpia a partir de les Guies Judicials de l'ICAB

Donant una primera ullada a ambdós gràfics, podem observar clarament que, mentre en el cas dels homes (Figura 4), el nombre d'advocats amb exercici es situa sempre per sobre del nombre d'advocats sense exercici, en el cas de les dones (Figura 5) succeeix tot el contrari. No només el nombre de col·legiades és molt menor al nombre de col·legiats, com ja hem comentat anteriorment, sinó que el nombre d'advocades sense exercici supera al d'advocades amb exercici. Alhora, d'aquesta afirmació podem fer diverses precisions si centrem l'atenció en cada un dels cursos.

Podem veure com del 1926 al 1929, l'única col·legiada hi havia també exercia. El 1929-30, de les tres col·legiades, dues no exercien. El 1930-31, de les tres col·legiades, una no exercia, per tant, una de les que no exercia l'any anterior, ho fa l'any següent. El 1931-32, de les quatre col·legiades, una no exercia, és a dir, hi va haver una nova incorporació i el nombre de dones sense exercici es mantingué respecte a l'any anterior. Si ens fixem amb el curs 1932-33, podem veure que el nombre de col·legiades va baixar de quatre a una i l'única col·legiada que hi havia no exercia. El 1933-34, hi havia quatre col·legiades que exercien davant de dues que no ho feien. El 1934-35, hi havia el mateix nombre d'advocades amb exercici que sense exercici, tres concretament, formant un total de sis col·legiades. I el 1935-36, de les set col·legiades, quatre exercien i tres, no. Per tant, fins a l'inici de la Guerra Civil espanyola, hi ha anys en què el nombre d'advocades amb exercici supera al d'advocades sense exercici i altres anys que passa el contrari. Veiem que durant aquests anys, el nombre màxim total de col·legiades és set, el de col·legiades en exercici és quatre i el de col·legiades sense exercici és quatre també, mentre que en el cas dels homes, el nombre màxim total de col·legiats és 1699, el de col·legiats en exercici és 960 i el de col·legiats sense exercici és 739.

Pel que fa als anys de guerra, com ja s'ha comentat a l'apartat anterior del treball, no hi ha informació i per tant, fins al 1939, no podem fer cap comentari al respecte.

A partir de l'any 1939, amb l'entrada del franquisme, el nombre de col·legiades amb exercici sempre es manté per sota del de col·legiades sense exercici i, abans d'entrar en l'anàlisi dels gràfics, cal destacar alguna normativa legal en relació al treball de la dona, que posi de manifest la mentalitat sobre el paper que estava cridada a desenvolupar en aquell moment; paper que la limitava en l'exercici de professions fora de la llar i que ajuda a entendre el context en que es planteja la seva condició de col·legiada en Dret.

Ja el 1938, a la Carta o Fur del Treball, publicada per Decret de 9 de març, en afirmar, en la seva part II, que «L'Estat es compromet a exercir una acció constant i eficaç en defensa del treballador, la seva vida i el seu treball», puntualitza que «especialment prohibirà el treball nocturn de les dones i nens, regularà el treball a domicili i deslliurarà a la dona casada del taller i de la fàbrica». Llibertat o alliberament que, en un decret posterior, de 31 de desembre del mateix any, adquireix una formulació més clara en la seva Introducció: «La tendència del Nou Estat és que la dona dediqui la seva atenció a la llar i se separi dels llocs de treball», regulant, a continuació en l'art. 4t: «Prohibició de l'ocupació de la dona casada, a partir d'un determinat ingrés que percebi el seu marit».⁷⁶

Els incentius, o fins i tot l'obligació d'abandonar la feina quan accedeix al matrimoni, el plus familiar que rep el marit de la dona que no treballa fora de la llar o la privació del mateix si ho fa, segons Ordre de 26 de març de 1946, la prohibició expressa d'exercir múltiples professions i determinats llocs de l'Administració de l'Estat, o les condicions que ha de complir (dona cap de família, o soltera, o vídua, que no posseeixin mitjans per atendre les seves necessitats, segons Llei de 13 de juliol de 1940, sobre Empleats Públics) per concórrer a algunes oposicions, posen de manifest que el treball de la dona no es considera un mitjà de realització personal i social, sinó una cosa que es justifica fonamentalment en aquelles que o no tenen marit o / i pateixen necessitat econòmica.⁷⁷

En aquest sentit, i tornant altra vegada a la Figura 5, podem observar com del 1939 fins al 1957, mentre el nombre d'advocades amb exercici es manté més o menys igual que al tram anterior (1926 - 1936), el nombre d'advocades sense exercici augmenta. Així, el 1956-57, hi havia 4 advocades en exercici davant de 17 sense exercici, representant les que exercien un 19% del total de les col·legiades.

Aquesta situació començà a canviar, almenys formalment, fins a 1961, quan s'aprova la Llei de Drets Polítics, Professionals i de Treball de la Dona en la qual, encara amb algunes excepcions, es «reconeix a la dona els mateixos drets que l'home per a tota mena d'activitats polítiques, professionals i de treball» (art. 10). El desenvolupament econòmic que s'iniciava al país, anava incorporant progressivament a la dona al món laboral, el que feia

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*.

imprescindible una actualització de la normativa referent a això i, com veurem, una millora de la seva formació.⁷⁸

Una Llei de 28 de desembre de 1966, que atorga la possibilitat a les dones d'accedir als càrrecs de magistrat, jutge i fiscal, posa en relleu, en la seva argumentació, el dilema que s'està vivint en aquests anys de transició:

«Tal excepción respondió, sin duda, no a la idea de una falta de capacidad o responsabilidad de la mujer para desempeñar tales cargos, sino más bien a una protección de sus sentimientos ante determinadas actuaciones que el cumplimiento del deber haría ineludibles.

Los motivos de la protección que la ley quiso dispensar a los sentimientos de la mujer, deben estimarse superados por la propia realidad social y porque la mujer que se sienta llamada al ejercicio de la función judicial, habrá de encontrar en ella ocasiones de satisfacer su vocación, que la compensarán de las aflicciones que pueda depararle.

Siendo, en definitiva, las leyes la expresión de la conciencia de la comunidad en cada momento, y desaparecidas por la transformación cada vez más acelerada de la sociedad española, las circunstancias tenidas en cuenta cuando fue promulgada la Ley de 22 de julio de 1961, se considera llegado el momento de la total equiparación, en este aspecto, de la mujer al varón. La nueva situación ha sido puesta de relieve por la Sección Femenina y por las propias Cortes Españolas, al elevar al Gobierno una moción en tal sentido».⁷⁹

Així, el gràfic ens mostra que, entre 1960 i 1968, és quan el nombre total de col·legiades va augmentar en major mesura i, malgrat que el nombre d'advocades amb exercici es va mantenir sempre per sota del d'advocades sense exercici, les dues variables es van anar acostant cada vegada més, fins al punt que el 1967-68, exercien 35 advocades davant de 39 que no ho feien (la diferència només era de 4 advocades), representant les que exercien el 47,2% de la totalitat de col·legiades.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ *Ibidem*.

9. Conclusions

Després de l'estudi realitzat al llarg d'aquest treball i tenint en compte els objectius que es volien assolir en començar-lo, podem concloure que:

- I. Podem confirmar que, la primera dona que es va matricular a la Facultat de Dret de la UB a partir de l'any 1910 ho va fer l'any 1916 amb el nom de Mª Amparo Roig Garcia. Venia de trasllat de Madrid i només va matricular una assignatura: Dret Administratiu.⁸⁰
- II. Pel que fa a la presència de la dona a la Facultat i la relació entre matriculades, llicenciades, col·legiades i el seu exercici, la manca de documentació ha fet que el nostre estudi no compregui tots i cada un dels anys des de 1910 fins al 1968. Igualment, de totes les dades consultades i la recerca feta, podem discórrer que:
 - A. Fins a la dècada dels quaranta es constata la fortalesa d'un discurs cultural que definia la dona a partir d'uns atributs que justificaven la seva discriminació en l'entorn públic i la posició de subalternitat.
 - B. Les primeres universitàries van estudiar carreres i es van ubicar en àmbits professionals que no representaven una ruptura brusca amb les concepcions de gènere de l'època. La majoria d'elles van estudiar carreres relacionades amb les Ciències de la Salut i específicament Medicina. D'aquí, que la presència de la dona a la Facultat de Dret fos tan minoritària.
 - C. Durant les primeres dècades del segle XX es potencià el discurs de la dona professional, educada, que podia entrar a l'esfera pública, mentre fos soltera i no tingués responsabilitats familiars domèstiques. Discurs que es veu reflectit en el fet que la immensa majoria de les estudiants de la Facultat no acabaven els estudis o bé, tot i acabar-los, no sol·licitaven l'expedició del títol, necessari pel posterior exercici professional.
 - D. Va ser en el període de la Guerra Civil quan es van qüestionar més àmpliament les estructures patriarcals i d'alteritat des dels sectors de dones progressistes. D'aquí que,

⁸⁰ EA Roig Garcia, Amparo. ES-CAT-UB Topogràfic 01 360:23.

el 1940, amb l'ideal de la dona treballadora adquirit com a conseqüència de la guerra, la dona es reincorporés de manera notable a la Facultat.⁸¹

E. La resposta repressora del franquisme vers les dones va ser molt intensa i es va produir un procés d'aculturació en uns valors ultraconservadors que van tornar a anul·lar oficialment el subjecte femení de l'esfera pública. Altre cop es nega que pugui desenvolupar la seva identitat de subjecte dona i la de treballadora assalariada, autònoma. Només podia formar-se com a mare, esposa i treballadora de l'àmbit domèstic. Es van potenciar uns rols de gènere que van instrumentalitzar la dona, i que van legitimar-se a partir d'un cos legislatiu de discriminació legal i de subordinació social.⁸² Així, malgrat la reincorporació i l'augment de la matrícula femenina a la Facultat, el seu nombre no es corresponia amb el de llicenciades i encara menys amb el de col·legiades.

F. A diferència del que succeeix en el cas dels homes, el nombre d'advocades sense exercici supera en tot moment el nombre d'advocades amb exercici.

G. És a partir dels anys 60, amb l'època del desenvolupisme, quan el nombre de matriculades, llicenciades, col·legiades i el seu exercici professional es va començar a acostar en major mesura.

III. Per tant, tot i que l'ingrés de la dona a la universitat va implicar obstacles de diversa índole, no va retrocedir. Tenint en compte el context de repressió en el qual la dona s'ha vist immersa durant tants anys, no només la matrícula femenina a la Facultat no ha deixat de créixer, sinó que en bona mesura, les dones van exercir l'advocacia, vencent els obstacles.

IV. El tema de la incorporació de la dona en el món del Dret és tan ampli que són moltes les qüestions que queden per veure. Així, penso que seria interessant en un futur: allargar la present recerca fins a l'actualitat, veure a partir dels expedients acadèmics quantes i quines van ser les dones que efectivament van acabar els estudis, veure quina és la procedència d'aquestes o realitzar un estudi de caràcter qualitatiu centrat en la vida d'algunes de les pioneres.

⁸¹FORASTER SIDRACH, p. 49

⁸² *Ibidem*.

10. Bibliografia

Arxiu de la Universitat de Barcelona (2014), *Memòria de la llum: "femina perfundet omnia luce"* [exposició en línia]. Recuperat a: http://www.ub.edu/arxiu/img/galeria/perfundet-omnia-lucet/slideshow_6.html?2

CASTELLÀ I TORRUS, Àfrica, «Una lluita cap a la igualtat. Les primeres dones advocades». Barcelona, 2016-17.

Col·laboradors de Biografias y Vidas. *Concepción Arenal* [en línia]. Biografias y Vidas. La Enciclopedia biográfica en línea, 2004 - 2019. Recuperat a: <https://www.biografiasyvidas.com/biografia/a/arenal.htm>

CRUZ RODRÍGUEZ, Alcázar. «El acceso de las mujeres a la educación como eje fundamental para su promoción y participación», *Revista de Estudios sobre Sierra Mágina*, 2007, no 24, p. 9-29 Recuperat a: https://s3.amazonaws.com/academia.edu/documents/25124530/revistasierra.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1558355034&Signature=I3va8LHQ%2BCJI7%2Fb3bRj99ZnI0fk%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DEDUCACION_Y_GENERO_BELMEZ_DE_LA_MORALED.pdf#page=8

DEL AMO DEL AMO, Maria Cruz. «La educación de las mujeres en España: de la "amiga" a la Universidad». *CEE Participación educativa*, 2009, vol. 11, no 1, p. 8-22. Recuperat a: https://books.google.es/books?hl=es&lr=&id=sONCBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA8&dq=acceso+mujer+universidad&ots=-z9gKTn3GZ&sig=CtWu62NIVH2InYkMzrDBK_fwvVs#v=onepage&q=acceso%20mujer%20universidad&f=false

DÍEZ FUENTES, José Manuel. «República y primer franquismo: la mujer española entre el esplendor y la miseria», 1930-1950. *Alternativas. Cuadernos de Trabajo Social*, N. 3 (octubre 1995); pp. 23-40, 1995. Recuperat a: https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/5845/1/ALT_03_03.pdf

Col·laboradors de Wikipedia. *Feminisme als Països Catalans* [en línia]. Wikipedia, L'enciclopèdia lliure, 2019 [Consulta: 12 maig 2019] Recuperat a: https://ca.wikipedia.org/wiki/Feminisme_als_Pa%C3%AFsos_Catalans#Inicis_del_segle_XX

FLECHA GARCÍA, Consuelo. «Algunos aspectos sobre la mujer en la política educativa durante el régimen de Franco». *Historia de la Educación*, 8, 77-98., 1989. Recuperat a: https://idus.us.es/xmlui/bitstream/handle/11441/17060/file_1.pdf?sequence=1

Fondo documental del Instituto Nacional de Estadística (INE), Anuarios estadísticos. Recuperat a: <http://www.ine.es/inebaseweb/25687.do#>

FORASTER SIDRACH, Pau. *El Moviment de les dones a Catalunya des de finals del segle XIX fins a mitjans del segle XX: dues fractures del moviment feminista*, 1931-1936. 2015. Recuperat a: https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/11502/ForasterSidrachPau_Treball.pdf?sequence=1

FULLOLA PERICOT, Montserrat. *Breu història de la Universitat de Barcelona*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona. Barcelona, novembre 2014. ISBN 978-84-475-3890-4

GARCÍA LASTRA, Maria. «La voz de las mujeres en la universidad». *Revista de la Asociación de Sociología de la Educación (RASE)*, 2010, vol. 3, no 3, p. 357-368. Recuperat a: [file:///Users/ramonsolercardona/Downloads/Dialnet-LaVozDeLasMujeresEnLaUniversidad-3655754%20\(1\).pdf](file:///Users/ramonsolercardona/Downloads/Dialnet-LaVozDeLasMujeresEnLaUniversidad-3655754%20(1).pdf)

LÓPEZ DE LA CRUZ, Laura. «La presencia de la mujer en la universidad española». *Revista Historia de la Educación Latinoamericana*, 2002, no 4, p. 291-299. Recuperat a: [file:///Users/ramonsolercardona/Downloads/Dialnet-LaPresenciaDeLaMujerEnLaUniversidadEspanola-2480643%20\(1\).pdf](file:///Users/ramonsolercardona/Downloads/Dialnet-LaPresenciaDeLaMujerEnLaUniversidadEspanola-2480643%20(1).pdf)

NASH, Mary. *Mujer, familia y trabajo en España (1875-1936)*, Anthropos Editorial, 1983. Recuperat a: [https://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=AJwhjozdAIQC&oi=fnd&pg=PA7&dq=Mary+NASH,+Mujer,+familia+y+trabajo+en+Espa%C3%B1a+\(1875-1936\),+Anthropos+Editorial,+1983.&ots=Y-p83gd6AN&sig=-IrGK_78yWzsIgr_89alTeOgBfo#v=onepage&q=Mary%20NASH%2C%20Mujer%2C%20familia%20y%20trabajo%20en%20Espa%C3%B1a%20\(1875-1936\)%2C%20Anthropos%20Editorial%2C%201983.&f=false](https://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=AJwhjozdAIQC&oi=fnd&pg=PA7&dq=Mary+NASH,+Mujer,+familia+y+trabajo+en+Espa%C3%B1a+(1875-1936),+Anthropos+Editorial,+1983.&ots=Y-p83gd6AN&sig=-IrGK_78yWzsIgr_89alTeOgBfo#v=onepage&q=Mary%20NASH%2C%20Mujer%2C%20familia%20y%20trabajo%20en%20Espa%C3%B1a%20(1875-1936)%2C%20Anthropos%20Editorial%2C%201983.&f=false)

PALERMO ITATÍ, Alicia. «El acceso de las mujeres a la educación universitaria». *Revista argentina de sociología*, 2006, vol. 4, no 7. Recuperat a: <https://www.redalyc.org/html/269/26940702/>

Col·laboradors de Wikipedia. *Universitat de Barcelona* [en línia]. Wikipedia, L'enciclopèdia lliure, 2015 [Consulta: 22 març 2015] Recuperat a: https://es.wikipedia.org/wiki/Universitat_de_Barcelona

Vicente MORENO CULLELL, «El llarg camí cap a la igualtat de la dona: el segle XX com a segle de les dones». *Blog Sàpiens*, 2010. Recuperat a: <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/12/05/el-llarg-cami-cap-a-la-igualtat-de-la-dona-el-segle-xx-com-a-segle-de-les-dones/>

11. Fonts arxivístiques

Arxiu de la Universitat de Barcelona, Llibres de registre de matrícules a la Facultat de Dret de la UB (1910-1968)

Arxiu de la Universitat de Barcelona, Llibres de registre dels títols de llicenciat en Dret per la UB (1910-1947 i 1957-1969)

Arxiu de la Universitat de Barcelona, Relació de títols de llicenciat que s'han pagat de les diferents Facultats de la UB (1947-1957)

ICAB, Guies Judicials de l'ICAB (1927-1968)

12. Annexos

12.1. Annex 1: Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
1910 - 1911		
1911 - 1912		
1912 - 1913		
1913 - 1914		
1914 - 1915		
1915 - 1916	Maria del Amparo Roig Garcia	
1916 - 1917		
1917 - 1918		
1918 - 1919		
1919 - 1920		
1920 - 1921		
1921 - 1922		
1922 - 1923	Maria Soteras Mauri	
1923 - 1924		
1924 - 1925		Maria Josefa Gosè Barba
1925 - 1926	Elvira Puig Ferrés	
	Maria de las Nieves Comas Miró	
1926 - 1927		Maria de la Concepción Pellicena Camacho
		Maria del Pilar Allvé Padrosa
		Maria del Remedio Soronellas Bardina
		Carmen Isern Galcerán
1927 - 1928		
1928 - 1929	NO CONSTA	NO CONSTA
1929 - 1930	Teresa Osés Mases	Magdalena Trilla Moragues
	Emilia Raichs Solé	Cruz Pérez Gómez
1930 - 1931	Teresa Argemí Melian	Margarita Escoda Colomé
	Maria Felip Abadal	Concepción Sastre Zurita
	Maria Aurora Jorqui Garcia	
	Elena Pereña Pamies	
	Rosa Pujol Burdanova	
1931 - 1932	Florentina Boadella Clota	Carmen Gomà Roger

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Clemencia Antonia Bodmer Meylan	Maria de los Dolores Sola Mas
	Maria Godos Vila	Maria del Carmen Torres Minguell
	Concepción Lucena Poblet	Ana Valls Ventura
1932 - 1933	Maria Luisa Algarra Coma	Pilar de Abvia Marin
	Maria del Rosario Cuscó Pascual	
	Elvira Galvan Valls	
	Llibertad Gràcia i Teixeria	
	Maria Salazar Vigil de Zuiñones	
	Josefina Servitje Colominas	
	Maria del Carmen Soler Sonet	
	Maria Vallespin Ros	
	Maria de Rabassa Anguera	
1933 - 1934	Pilar Avbia Marin	NO CONSTA
	Pilar Borrell Fuertes	
	Andrea Fabra Foiguet	
	Carmen Fronteza Homs	
1934 - 1935	Montserrat Batiste Barceló	NO CONSTA
	Carmen Carmona Garcia	
	Marta Dutrem Domínguez	
	Rosa Fortuny Escolá	
	Maria de los Dolores Sentís Anfruns	
1935 - 1936	Maria del Carmen Rodríguez Díaz	
	Ana Maria Viola Sauret	
1936 - 1937	NO CONSTA	
1937 - 1938	Carmen Bastarolas Parera	
	Isabel Carmona Garcia	
	Carmen Herrero Blanco	
	Maria Josefa de Juan Fernández	
	Maria Luísa Miralles Guas	
1938 - 1939	Hortensia Fernández López dde Tomayo	Concepción Banús Pau
	Nuria Rahola de Espona	
1939 - 1940	Mercedes Clapera Tresols	Maria Josefa Mosquera Merino
	Julia Ayra Vila	Francisca Felipa de Pallejà y Ricart
	Eulalia Braco Hubiol	Maria Concepción Villuendas Díaz
	Dolores Eyre Fernández	Maria Pilar Espejo Aracil

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Maria Teresa Gomà Roger	
	Maria Carmen López Cayetano	
	Montserrat del Pozo Querol	
	Ramona Sala Ramis	
	Maria Rosa Sardà Baró	
	Ana Signes Molina	
	Maria Zortras Vilella	
1940 - 1941	Eulalia Pou Galindo	Maria Asunción Niubó de Febrer
	Maria Dolores Iglesias Barba	Maria Carlota de Otto Clavero
	Maria de los Dolores Román Fornesa	Emilia Barbany Colomina
		Margot Ilodzina
1941 - 1942	Ana Pi Pousa	
	Engracia Surribas Riba	
	Antonia Tous Carbó	
1942 - 1943	Maria Concepción Gerona y Peña	
	Maria Teresa Casals Coldecassera	
	Maria Blanca González Echavarri Acedo	
	Ana Maria Avellana Gunfener	
	Maria Antonia Sans Carbó	
	Esther Sarrada Orteu	
	Maria Josefa Coromina Moretó	
	Pilar Cabré Mestre	
	Carmen Enciso del Pino	
1943 - 1944	Carmen Blanch Sanchís	Maria Dolores Llorente Alberti
	Benita Maria de Beyuso Andreu	Juana Planella Denlause (??)
	Fuensanta Rubido Velasco	
	Nuria Bepiría Ramos	
	Elena Enríquez Meugibar	
	Pilar Comaríala Malo	
	Mercedes Corbal Arrufans	
	Ana Maria Martínez de Salinas	
1944 - 1945	Maria Antonia Pons	
1945 - 1946	Floria Mayo Torma	
	Matilde Verdura Palicru	
	Maria de los Dolores Enciso del Pino	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Maria del Carmen Sarrias Mosso	
	Mercedes Prió Gran	
	Josefa Franjul Valverde	
	Josefa Soler Tarragona	
	Margarita Ibert Rullán	
	Teresa Masip Ribas	
1946 - 1947	NO CONSTA Maria Luísa Font Montserrat	
1947 - 1948	Maria del Pilar Arribas Cebreiro	
	Maria Núria Solé Mullner	
	Socorro Vega Granda	
	Maria del Carmen López Oliver	
	Montserrat Vila Clé	
	Maria Teresa Sierra Bartolomé	
	Maria Teresa Garcia estartús	
	Concepción Lafulla Capdevila	
	Maria Antonia Riera Salvat	
	Maria del Pilar Gonzalo Ugalde	
	Dolores Sartorio Maulini	
	Isabel López Morales	
	Matilde Márquez Martínez	
	Mercedes Sanz Anadón	
	Francisca Blasco Camarca	
	Maria Francisca Riera de Leyva	
1948 - 1949	Maria del Carmen Garcia Mir	
	Ana María Aragonés Murall	
	María Elisa Miralles Miralles	
	Elvira Pascual Romaní	
	Rosario Molins Verdaguer	
	Carmen Serrano Cercós	
	Montserrat Rebés Gomá	
	María del Carmen del Prado Galindo	
	Teresa Battle Just	
	María Consuelo Escorsell de la Usada	
	María de los Ángeles Gómez Moreno	
	Rosa Sorina Sagués	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Olga de los Ríos Magriña	
	Aguilina Satré Alvarez	
1949 - 1950	Amelia Sánchez-Crespo Forteza-Rey	Gloria Gascón Tomás
	Maria Ribera Ballesteros	Carolina Rosés Delclós
	Maria del Rosario Baeza Navarro	Ana Maria Garreta Solé
	Pilar Lafora Comas	
1950 - 1951	Maria Montserrat Serrallonga Sivilla	Gertrudis Bosch Salom
	Marina Soler Padrós	Maria Nieves Andreu Gustems
	Herminia González Macià	Dolores Capdevila Pons
	Maria Ángeles Trullàs Pons	Josefa Bru Rojo
	Nuria Vilá Canet	Maria Luz Alou Palanques
	Maria Teresa Lluch Mestre	Lucrecia Garnanda Gutierrez
	Adelina Aymat Martin	Antonia Bonet Xamena
	Teresa Maria Bernardo Esjoaza	
	Elvira Meledres Batet	
	Ana Maria Melendres Batet	
	Celia Catalá Palomo	
	Francisca Pastrana Fontanet	
	Maria Montsrrat Piñol Dolcet	
	Montserrat Castelló de Antonio	
	Maria Luísa Giménez - Zadoba	
	Maria Candelaria Bonastre Ríos	
1951 - 1952	Gloria Vilandell Viñas	Maria Teresa Prats Pamfols
	Maria Isabel Foo del Campo	Teresa Figuerola Mañosa
	Francisca Reus Boix	Teresa Planas Rodas
	Montserrat Navarro Esteban	Elvira Gutiérrez Emperador
	Maria Ángeles Rosich Gultresa	Catalina Balle Ferrer
	Catalina Tous Salvador	Lucrecia Fernández Gutiérrez
	Maria Asunción Figuerola Bassedas	Concepción Farre Gari de Rebrull
	Maria Francisca Castro Ascoz	
	Maria de los Desamparados Lifez de Briñas Pérez	
	Elvira Carbó Pujol	
	Maria de Gracia Costa Paretas	
	Maria del Carmen Homs Arnaldo	
	Maria Guitart Ribas	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Felicidad Aubet Semmler	
	Maria Rosa Carreras Puignou	
	Juana Turón Bayer	
	Maria Mercedes Baró Serra	
	Carmen Bertolin Acerete	
	Montserrat Lacalle Fernández	
	Juana Murall Lluch	
	Ana Maria Marín García	
	Celia Català Palomo	
	Maria Teresa Vives Pons	
	Ana Maria Melendres Batet	
1952 - 1953	Maria Jesús Holgado Marek	Isabel Marfites Zur
	Maria Rosa Virós Galtier	Ana Justa Vicente Tornero
	Montserrat Vidal Grané	Mercedes Martínez Reuss
	Maria Jesús Pérez López de Castro	Mercedes Rebés Solé
	Maria Montserrat Miralles Giné	Carmen Roca Junyent
	Nuria Albiol Miralles	Lucia Sala Gili
	Ana Maria Agustí Prat	Emilia Vidri Mas
	Eulalia Fuster Mestre	Maria Bernarda Boix Zueh
	Montserrat Señal Ribera	
	Eulalia Virgili Elias	
	Manuela Patllé Gurriu	
	Maria Rosa Panadès Muñoz	
	Montserrat Grau Almirall	
	Concepción Permaeh González	
	Maria Enriqueta Vaguero Fernández	
	Blanca Barca González	
	Araceli Bieito Taulé	
	Maria Luisa Acevedo Gandier	
	Natalia Bueno Roca	
	Dolores García Moya	
	Maria Teresa Vila Álvarez	
	Elisa Permaeh González	
	Maria del Carmen Cabrerizo Ransanz	
	Maria Rosa Esmandia - Puigoriol Sabaris	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Rosario Velasco Rodes	
	Montserrat Pallejà Verdera	
	Margarita Mayol Janer	
1953 - 1954	Carmen Cabrerizo Elices	Maria Cinta Borrell Nivera
	Sara Casademunt Paris	Maria Nuria Foreada Salvadó
	María Cruz Hernández Albariño	Magdalena Hoyos Serra
	Josefina Soler Vicens Llorca	Juliana Maria del Pilar Latas Lorenz
	Nuria Triadú Marqués	Mercedes Mas Quintana
	Maria Montserrat Avilés vilá	Maria del Pilar Plaza Arnaiz
	Maria Mercedes Mercadé Matías	Elena Sabater Pi
	Maria Josefa de Fuenmayor Gutiérrez	Pilar Muñido Domec
	María Rocabruna Ballbé	
	Heloisa Abad Latorre	
	Mercedes Moner Lloret	
	Adela Maria Mediano García	
	Maria del Carmen Arribas Sánchez	
	Nuria Isern Fontanet	
	Sara Cáceres - Santillana Sancis	
	María del Pilar Ribot Costa	
	Nuria Brias Oliu	
	Montserrat Poblet Sales	
	Maria del Carmen Valderrábano Núñez	
	Ana Maria Dougan Thomson	
	Concepción Gandullo Guerrero	
	Carmen López Guilis	
	Maria del Carmen Asevedo Calavia	
	Feliciana Planas de Puig	
	Maria del Pilar Aranda Broto	
	Maria Dolores Pujol Casabosch	
	Olga Solé Herner	
	María Rosa Nila Garcia	
	Consuelo Callao Vela	
1954 - 1955	NO CONSTA Maria Teresa Gil Murillo Maria Isabel Sáez Picó Maria del Pilar Coll Torrente	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
1955 - 1956	NO CONSTA Gloria Parias Lomelino Amalia Jara Peñaranda Maria del Pilar Enríquez Bragulat	
1956 - 1957	María del Carmen Blanco Riaño	María Rosa Borrás Borrás
	Mercedes Capell Viña	María Felipa Español Coll
	Pilar Costa Giralt	Lidia Falcón O'Neill
	María Díaz Cocera	María Concepción Font Moyá
	María Carmen Gascón Argullós	María Luisa Framis Llopart
	María Dolores Geli Vilallonga	Rosario Garcia de Haro de Goytisolo
	Dolores González del Campo Massachs	Julia Sansa Servent
	María Asunción Jordana Contijoch	Caridad Vila Despujol
	Dolores Martínez Belmonte	
	María Olga Martínez - Galofré Sinal	
	Leonor Reguant Lafiguera	
	Ana María Renter Llenas	
	Amparo Rebentós Bernabeu	
	Montserrat Ros Plana	
	Josefa Sánchez González	
	Sofía Soto Ruiz	
	Marta Terricabras Nogueras	
	Rosemarie Wittke Neumann	
	M. Cristine Zabal Schmidt	
	Aurora Garcia Aguilné	
	María de los Ángeles Millán Miralles	
1957 - 1958	Gloria Bas Capella	Juana Borrás Orcal
	Ángeles Carrasquer Riera	Margarita Cano Gili
	María del Carmen Crespo Martínez	María Rosa Escayola Ritter
	Carmen Devalillo Batlle	Teresa Suárez Coderch
	Margarita Falco Romagosa	
	Elisabeth Fatjó Artés	
	Montserrat Feliubadalo Daga	
	María del Carmen Gallo Arnaiz	
	Josefina Gamboa Rauret	
	Concepción Gultresa Colomer	
	María del Rosario Hernández Calvet	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Maria Dolores Yebra Balasch	
	Maria del Carmen Matías Troyano	
	Rosa Maria Montalat Oliva	
	Maria Pilar Pena Gil	
	Josefa Ángeles Pérez Guerra	
	Montserrat de Porcioles Sangenis	
	Maria Angeles Pouplana Peiro	
	Carmen Soria Pradillo	
	Josefa Tortosa Puig	
	Maria Nieves Urquia Gómez - Torga	
	Elisa Valles Sierra	
	Maria del Carmen Violan Balague	
	Maria Luisa Xiol Quingles	
	Ana Maria Bettonica Alonso	
1958 - 1959	Maria Guadalupe Bayona Sarrica	Maria Concepción Aguirre Ferrer
	Maria Dulce Nombre Bofarull Vilaseca	Maria del Carmen Fernández Rodríguez
	Magdalena Cabrera Valenzuela	Maria Angela Isern Fontanet
	Otilie Cazek Nogal	Maria Dolores Anacarulla Greoles
	Maria Teresa Costa Mola	Maria del Pilar Amorera Franquier
	Blanca Escotar Vázquez	Maria Isabel Paris Vidal - Ribas
	Montserrat Figueres Pamies	
	Montserrat Gibert Giró	
	Maria Luisa Gómez de Membrillera Dolset	
	Maria de la Luz Yufera Méndez	
	Mercedes Maestro Mena	
	Esther Maisterra Riu	
	Concepción Martos Faijá	
	Guillermina Pedrós Bartán	
	Maria Victoria Ratella Zrulla	
	Pilar Salamero Sans	
	Asunción Vallès González	
	Maria Montserrat Solé Cuyás	
	Josefa Soler Pierola	
	Maria Teresa Tatjer Prat	
	Maria Nieves Torrabadella Catusus	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Concepción Castañé Ortega	
	Consuelo Pitterson Santiago	
	Beatriz Baramera Puig	
1959 - 1960	Maria Consuelo Batalla Cadira	
	Maria Mercedes Bertrán Garces	
	Ana Maria Busquets Mir	
	Dolores Carranza Pascual	
	Maria del Carmen Castejón Puig	
	Luisa Maria de Castro Centeno	
	Maria del Pilar Colom Javiu	
	Maria Dolores Colldeforns Sol	
	Maria Montserrat Costafreda Cubeles	
	Maria Josefa Domènech Tafues	
	Maria Montserrat Ferrer Rosselló	
	Maria Mercedes Font Torras	
	Maria de los Ángeles Francisco Juan	
	Nuria Franquesa Santeularia	
	Maria Teresa Gispert Pastor	
	Maria del Carmen Gómez Gil	
	Marta Guell Albareda	
	Concepción Hernández Sanz	
	Maria Mercedes Llosas Burch	
	Maria José Masiques Furné	
	Ana Isabel Ribes Suriol	
	Maria Llanos Rius Belda	
	Maria Carlota Rivera Gómez - Reino	
	Maria de los Dolores Sabater Lluch	
	Monica Schroder Quijano	
	Montserrat Vila Canet	
	Alegría Borrás Rodríguez	
1960 - 1961	Joaquina Alemany Roca	Maria Rosa Auguera Fort
	Maria Leonor Andreu Roca	Olga Castells Scheuer
	Maria Mercedes Arnal Balada	Maria del Carmen Gambús Picart
	Maria Margarita Colom Batiste - Alentorn	Maria de los Ángeles Giménez Giménez
	Rosa Maria Ferran Guitart	Concepción Gras Cirufeda

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Maria Aurora Ferrer Olivas	Maria Antonia Guillamon Nieto
	Maria del Carmen Guer Comalrena de Sobregrau	Maria Eulalia Melendres Mata
	Maria de la Asunción Guardia Canela	Maria Isabel Reig Tribulietx
	Teresa Isern Saun	Montserrat Totosans Martorell
	Maria Paz Loès López	
	Silvia Parceresas Vázquez	
	Ana Maria Piulades Clapera	
	Maria de Canolich Prats Albós	
	Diana Scheller Sardà	
	Carmen Serra Segura	
	Maria Isabel Vericat Núñez	
	Silvia Vilaseca Giralt	
	Maria Pilar Riera Sorolla	
	Nuria Pons Giralt	
	Gabriella Scotto Zooani	
	Maria del Pilar Ferrer de Wenez	
1961 - 1962	Maria José Aracil Ponte	Maria Gloria Ruiz Cortina
	Agustina Borrell Galve	Gloria Zomeño Andrevi
	Maria Cristina Callicó Faucomier	
	Maria del Carmen Cartallo Ferrer	
	Marta Rosa Carreras Marques	
	Concepción Castany Lladós	
	Magdalena Duran Vila	
	Concepción Falguera Martínez - Alarcoz	
	Maria Aurelia Garcia Fernández	
	Maria Teresa Garcia - Valdecasas Salgado	
	Maria Consuelo Garriga Calls	
	Carmen Geli Vilallonga	
	Maria del Carmen Giacomelli Bueno	
	Maria Enriqueta Jansa Cuatrecasas	
	Mercedes Jiménez Mera	
	Sonia Maria Lahoz Cuervo	
	Maria Amparo Lasa Aso	
	Maria Paz Lois López	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Belén Marín Puig	
	Alicia Martínez - Mari Segui	
	Montserrat Mestres Rodríguez	
	Maria de las Mercedes Mestres Roldós	
	Elisabeth Morgensten López	
	Maria Victoria Muga Doria	
	Maria Sonsoles de la Nogal Núñez	
	Maria Dolores Oliver Esteba	
	Remedios Pascual Miralles	
	Maria Asunción Polo Costa	
	Maria Encarnación Roca Trias	
	Victoria Roig Mardeu	
	Avelina Rucosa Escudé	
	Maria Eugenia Sanvicens Mortes	
	Maria Pilar Sotil Baylos	
	Maria Marta Suñer Casadevall	
	Amada Tintore Arroyos	
	Maria Angeles Tremosa Bonaria	
	Mercedes Usna Morales	
	Maria Isabel de Velasco Peña	
	Mercedes Vidal Fernández	
	Helena Vilalta Alemany	
	Dominique Herner Delaunay	
	Maria Carmen Garcia Mentasti	
1962 - 1963	Nuria Aixa Casas	Catalina Bosch Roca
	Maria Luisa Allacar Cavaller	
	Maria Victoria de Alos Martin	
	Maria Angeles Alvarez Valls	
	Maria Jesús Audany Garcia	
	Lydia Ardiaca Vidal	
	Maria Ángeles Bagues Surich	
	Matilde Bahima Simó	
	Maria Victoria Beltran Claveri	
	Nuria Beltran Rahola	
	Maria Dolores Bellpuig Murtra	
	Maria Magdalena Boguña Fisas	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Nuria Bouza Vidal	
	Maria José Buxó Borrás	
	Rosa Maria Calaf Solé	
	Maria del Carmen Carballo Gueuer	
	Mercedes Castro - Palomino Moris	
	Victoria Ciscar Segura	
	Juana Coda Rosselló	
	Nieves Colomer Riera	
	Maria Teresa Coll Aliqué	
	Maria Teresa Cuñado Porver	
	Adoración del Pilar Diez Garcia	
	Maria Polonia Estrich Gayá	
	Luisa Ferrer Carreño	
	Nuria Frigola Cassellas	
	Maria Teresa Garcia Alba	
	Maria Isabel Garcia Diez	
	Marta Garrabou Roig	
	Maria Luisa Gili Rosselló	
	Rosa Maria Girbau Serramitja	
	Elia Gual Feliu	
	Maria Josefa Guerra Mallol	
	Maria Luisa Hontoria Gaya	
	Marta Jori Cardvia	
	Ursula Luideuburger Ludvuig	
	Mercedes de Llovet Vila	
	Maria del Consuelo Maqueda de Auta	
	Maria del Carmen Marsa Garcia	
	Maria Florencia Masramon Marquès	
	Maria Antonia Matas Docampo	
	Teresa Miralles Nobell	
	Rosa Moret Branyas	
	Maria del Carmen Morgades Mauonelles	
	Maria Rosa Parera Coll	
	Montserrat Persivá Juanysareu	
	Margarita Piuart Camarasa	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Montserrat Plana de Silva	
	Asunción Polo Costa	
	Maria del Carmen Portoles Braso	
	Ofelia Puig Eyre	
	Rosa Maria Ramoneda Torné	
	Maria Angeles Riera Cortes	
	Cristina Ripoll Calatayud	
	Ernestina Rodriguez de Castro	
	Floria Roger Vidal	
	Maria Magdalena Segui Pardo	
	Maria del Carmen Serradell Porta	
	Maria del Pilar Suarez de Deja Vidal	
	Maria Consuelo Taberner Prat	
	Amada Tintore ArroyoErnestina Torelló Llopart	
	Eulalia Tuñi Bancells	
	Maria del Pilar Vidal Cortés	
	Nuria Zubizarreta Chimeno	
	Maria del Carmen Garcia Meutasti	
	Concepción Isabel Bachero Senado	
1963 - 1964	Maria Luisa Álvarez Buylla Pardo	Maria Teresa Arteta Berastegui
	Mercedes Arbos Marin	Isabel Bochaca Romaguera
	Ana Aruella Gallemi	Carmen Cafa López
	Maria del Carmen Arteta Berastegui	Maria Cristina Fernández Cubas
	Maria del Pilar de Arriaga Costa	Maria Mondria Gausi
	Carlota Barcelo Basil	Maria Teresa Pérez Pérez
	Montserrat Batlle Mascaró	
	Maria Victoria Beltran Claseri	
	Maria Judiana Breues Urfuna	
	Maria Cabecerau Roig	
	Mercedes Casanellas Rahola	
	Natalia Casanovas Perés	
	Ana Cristina Castro Rodríguez	
	Maria Nuria Cortada Calcena	
	Antonia Díaz Alsina	
	Maria del Carmen Díaz Marcos	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	M. Eulalia Domenech Tapies	
	Maria Angeles Espinosa Acesed	
	Maria Dolores Ferrer Calonge	
	Isabel Font Selarroja	
	Tecla Fort Riera	
	Maria Pilar Fulquet Carreras	
	Maria Antonia Fusté de Nicolau	
	Isabel Galiana Garcia	
	Josefa Gómez Agudo	
	Maria Lourdes Juanes Serrano	
	Maria Luisa López Robles	
	Maria del Carmen Margarit Daroca	
	Carmen Martínez - Ballesteros Tapias	
	Maria Teresa Martínez Trives	
	Maria del Rosario Marzo Carpio	
	Maria del Rosario Mas Llobet	
	Maria Concepción Mas Martínez - Bujanda	
	Josefa Masdéu Ollé	
	Magdalena Oranich Solagrau	
	Maria Luisa Palay Vallespinos	
	Mercedes Pérez de Alos	
	Maria Asunción Pladeveya Puigdemont	
	Maria Jumablada Puig - Serra Santacana	
	Juana Maria Pujadas Salvá	
	Maria Mercedes Ribalta Baro	
	Montserrat Ribera Monroset	
	Montserrat Riera Sans	
	Maria Antonia Roch Latorda	
	Montserrat Roig Molera	
	Juana Sagimon Macia	
	Maria Gloria Salavert Mas	
	Montserrat Sancho Buch	
	Maria del Carmen Sevitje Mauri	
	Ascensión Solé Puig	
	Marina Soler Torrent	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Maria Teresa Traperó Hilari	
	Maria Magdalena Vilaseca de Anglada	
	Montserrat Villaró Pasnet	
	Maria Luisa Zamora Corchs	
	Maria Isabel Zurro Martin	
1964 - 1965	Magdalena Albareda Maymo	Maria Elena Antoliu Fargas
	Encarnación Albarracín Noguera	Elena Arias Menendez
	Montserrat de Alos - Moner Vila	Gloria Abigail Campos Mattos
	Maria Pia Barenys Perez	Emmy Flegenheim Bas
	Maria Emmanuela Beltran Rahola	Immaculada Fontanals de Nadal
	Ana Maria Bo Sobrero	Alegría Medina Ruiz
	Dolores Bosch Duran	Esther Mitjans Perello
	Judiana Brenes Urbina	Maria del Carmen Alesti Pujol
	Maria del Pilar Cabezas Molera	Maria Pilar Pera Bajo
	Isabel Casals Couturier	Maria Ana del Real Flores
	Maria Teresa Casas Navarro	Elisa - Ramona Ruestes Martínez
	Carmen Castiñeira Palou	Maria Claustro Salva Cortés
	Avelina Costa - Jussá Relat	
	Ana Cunillera y de Sentmenat	
	Maria Eulalia Domenech Tapies	
	Sara Droguet Rafel	
	Concepción Duran Freixa	
	Maria Jesús Espuny Tomas	
	Maria Luisa Florensa Palau	
	Maria Teresa Forcadell Fabra	
	Maria Josefa Gallart Valls	
	Ines Garcia Chabret	
	Maria Paz Garzón González	
	Trinidad Genís Serra	
	Ana Maria Gimeno Cobos	
	Maria Teresa González Aguirre	
	Maria Carmen González - Román Navarro	
	Mercedes Gusch Padrosa	
	Milagros Hernández Martínez	
	Maria Rita Ybars Rodríguez	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Marta Ijoart Valdeperas	
	Clara Maria Jori Armengol	
	Maria del Carmen Juliá Blanch	
	Maria Luisa Lapuente Cubells	
	Julia Latorre Miugrat	
	Ana Maria Martinez - Mari Segui	
	Maria Jesús Montoro Chiner	
	Ana Maria Moré Faro	
	Matilde Oliveras Frau	
	Mercedes Ortego Marti	
	Montserrat Piro Herrero	
	Maria del Carmen Pérez Abellan	
	Maria Teresa Pérez Pérez	
	Maria Rosa Pibernat Bartes	
	Maria Nieves Prats Lázaro	
	Ana Maria Pujal Farre	
	Rosa Maria Pujol Bracons	
	Maria Blanca Quintana Riera	
	Maria del Rosario Riera Masgrau	
	Maria del Carmen Rodon Ibarz	
	Maria Angela Romeu Prat	
	Cristina Rosich Duran	
	Maria Agustina Roure Alomar	
	Jumaulada Sarrias Moragrega	
	Maria Antonia Savall López - Reynals	
	Concepción Serrafina Soler	
	Maria Asuncion Sol Ordes	
	Nuria Suñol de Amilibia	
	Maria Teresa Suñol de Amilifia	
	Ives Toll Pallejà	
	Maria Milagrosa Torrecilla Rodríguez - Sánchez	
	Pilar Vehils Cerqueda	
	Maria Carmen Vidal Fernández	
	Maria del Carmen Villalobos Ortega	
	Maria Teresa Rigau Caixes	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
1965 - 1966	Gloria Maria Albiol Biosca	Maria del Carmen Benavent Bartoli
	Esther Amposta Matheu	Nicole Compte Guillemet
	Maria de la Consolación Andreu Bertran	Montserrat Hombravella Banquells
	Maria Encarnación Aramturu Hosteuch	Nidia Laguna Villavicencio
	Maria Antonia Bach Benejam	Maria Consuelo Mulero San José
	Teresa - Juana Balaguer Besora	Ascensión Riba Roca
	Maria Dolores Balibrea Pérez	Maria - Emma Saenz de la Calle
	Maria del Carmen Banza Corchs	Maria Montserrat Segura Noguera
	Mari Pilar Bernús Altes	Maria Victoria Urguidi Amurrio
	Josefina Basteiro Rrafales	
	Maria del Carmen Biel Manau	
	Montserrat Boixareu Gomá	
	Montserrat Bultó Nubiola	
	Maria Josefa Castellon Soldevila	
	Isabel de la Cuadra Benavides	
	Ana Maria Drets López	
	Maria Eugenia Duran Jerez	
	Maria del Carmen Fábregas Padrell	
	Antonia Fargas Berdier	
	Maria Ferreny Estruch	
	Maria Teresa Farreras Sabate	
	Ana Maria Font Ferrando	
	Antonia Forellad Bracons	
	Maria del Pilar Garcia Carbó	
	Maria del Carmen Gómez Uribe	
	Montserrat Heredia Blanco	
	Pilar Klein Marcè	
	Catalina Lobensteiner Nadal	
	Maria Teresa López Zea	
	Maria Mercedes Lozano Rubio	
	Rosario Luis Reverter	
	Maria Dolores Lluís Odriozola	
	Maria Pilar Lluís Peña	
	Maria José Magaldo Paternostro	
	Maria Carmen Marcè Arch	
	Manuela Marco Navarro	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Maria Jesús Marin Ariño	
	Encarnación Martínez Martínez	
	Arlette Mercier Duppont	
	Maria Isabel molins Amat	
	Maria Montserrat Montané Ponce	
	Maria Isabel Montraseta Rexach	
	Ana Maria Moré Faro	
	Maria del Carmen Moreno Sánchez	
	Eva Muns Slas	
	Maria Ángeles Nicolás Belda	
	Maria - Rosa Nobell Iglesias	
	Margarita Maria Obiols Llandrich	
	Montserrat Oliveras Badia	
	Alma Zoraida Osorio Melendez	
	Maria Teresa Padrosa Cuni	
	Rosa Panadès Busquets	
	Maria José Pascual Cid	
	Montserrat Peiro Herrera	
	Asunción Penalva Rosselló	
	Teresa Perelló Domingo	
	Margarita Pérez del Pulgar Roig	
	Montserrat Perramon Marcet	
	Maria Teresa Pijuan Domènech	
	Margarita Planas Bozzo	
	Maria Mercedes Put Peruchet	
	Maria Carmen Querol Cerdà	
	Pilar Ramos de Alos	
	Immaculada Ribot Tarragona	
	Maria Dolores Rovira Genovés	
	Ana Victoria Segura Terradas	
	Rosa Solero Besos	
	Maria Rosario Suárez Casasus	
	Maria Teixidor Bassols	
	Maria de la Concepción Torner Pannochia	
	Maria Eulalia Torredemer Marcet	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Maria Asunción Torrent Duran	
	Maria Pilar Turmo Sierra	
	Montserrat de Vehi Torra	
	Montserrat Vilagut Sala	
	Maria Teresa Zuarzu Villanueva	
1966 - 1967	Araceli Aiguaviva Braulies	Montserrat Arrufi Bonastre
	Margarita de Alos Martín	Nuria Blanch Mortés
	Nuria Arnay Bosch	Micaela Casajuana Rovira
	Rosario Anella Gallemi	Maria Teresa Castiñeira Palou
	Maria del Carmen Ballbé Mallol	Immaculada Domper Crespo
	Lourdes Barbal Fornés	Maria Ángeles Ferré Martí
	Concepción Barrera Oznarez	Maria Ángeles Garcia Roca
	Carmen Benavent Bartoli	Concepción Llorca Lucas
	Antonia Beneyto Perles	Maria Alba Gui Fontanals
	Maria Pilar de Benito y González	Ana Maria Rafols Vives
	Maria Eulalia Boix Fuster	Mercedes Rivadulla Gracia
	Addy Brenes Urbina	Maria Asunción Rodríguez Benejam
	Carola Calagno Pallarès	Maria Cristina Vidal Fernández
	Maria Pilar Cano Cembrano	Maria Enriqueta Ezpeleta Peidro
	Esther Cánovas Artigas	
	Maria Angustias Casado Tomás	
	Maria Carmen Castilla López	
	Maria Luisa Carrio	
	Carmen Cordomi Cornellas	
	Montserrat Costa Jan	
	Avelina Díaz Alsina	
	Maria Teresa Espian Espian	
	Rosa Maria Falgás Torrededia	
	Ana Maria Fayos Molet	
	Maria Ángeles Felix Ballesta	
	Maria Concepción Fernández - Rodicio Dezcallar	
	Alicia Fingerhut Hederich	
	Immaculada Fontanals de Nadal	
	Ana Maria Garcia Webermann	
	Maria Carmen Gatius Catllá	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Maria Carmen Gete Alonso Calera	
	Maria Dolores Gigo Fernández	
	Maria Consuelo Gil Aroca	
	Isabel Gil Duño	
	Esther Giménez - Salinas Colomer	
	Nuria de Gispert Català	
	Esther Gómez Serrano	
	Margarita Gratacós Ragazzi	
	Maria Cristina Grau Larrosa	
	Montserrat Grau Vidal	
	Margarita Heredero Domènech	
	Iraida Hornillos Ruiz	
	Montserrat Jausas Español	
	Maria Concepción Jufresa Patan	
	Consuelo Martí Balldellou	
	Maria Teresa Martín Arroyo	
	Maria Isabel Meca Irurita	
	Concepción Minguell Zanny	
	Elena Muller Pintó	
	Maria Carmen Murillo Muntané	
	Eva Navarrete Izquierdo	
	Maria Montserrat Novell Masats	
	Margarita Pelegri Galbis	
	Lydia Pagès Díaz de Guijarro	
	Maria Pilar Pérez Luño	
	Maria Isabel Pérez - Mosso Rojo	
	Ana Maria Pibernat Bartés	
	Montserrat Pucurull Gras	
	Maria Carmen Raventós Soler	
	Maria Rosario Revilla Ariet	
	Ana Maria Ripoll Roca	
	Maria Pilar Rodés Banús	
	Maria Rosario Romero Maura	
	Maria Asunción Rosanas Molet	
	Nieves Sabi Rojas	
	Maria Rosa Salles Costa	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Maria Asunción Sancho Vendrell	
	Adelina Sanglas Gispert	
	Manuela Sanz Ferré	
	Sylvia Segura Ruiz	
	Purificación Serrabona Ros	
	Maria Carmen Serrate Guixeras	
	Margarita Servitje Mauri	
	Josefina Sols Lucía	
	Josefina Sousa Seara	
	Maria Antonia Tous Aymar	
	Maria Paz Vázquez Rubio	
	Maria Pilar Veglisón Elias de Molins	
	Beatriz Viñamata Eatá	
	Ana Maria Viola Tarragona	
	Maria Dolores Virgili Bonet	
1967 - 1968	NO CONSTA	
1968 - 1969	Magdalena Martínez Desveus	Ana Maria Monfort Vives
	Maria José Andreu Solsona	Victoria Martín Tirado
	Elia Izquierdo Tellez	Mercedes Bofarull Vall
	Maria Luisa Ferrandiz Foraster	Maria Luz Labarta Carreño
	Maria Rosa Elías Arcalís	Carmen Martínez Saus
	Maria Concepción Salcedo Serrano	Concepción Ribas Ferrer
	Maria Elena Soler Pascual	Juana Maria Rafols Vives
	Rosa Maria Patín Llaguet	Rosario Rafols Vives
	Carmen Sabadell Vallespín	Maria Angeles Saiz Calvo
	Margarita de Mendoza Sans	Ana Maria Fuster Freixa
	Carmen Gisbert Sans	Maria Cristina Silva Mir
	Maria Mercedes Ercilla González	Maria Julia Doncel Rasillo
	Ana Maria Hernández Bonancia	Maria José Francos Gómez
	Maria Carmen Porta Vicente	Montserrat Peñalvez Tuban
	Montserrat Monubens Florensa	Maria Isabel Ustáriz Astica
	Rosa Maria Barbera Ramos	Maria Pilar Sabaté Altura
	Maria del Carmen Jiménez Fernández	Isabel Maria Pons Mas
	Maria Carmen Solé Nicolau	Rosa Maria Lliñás Bosch
	Maria Montserrat Reyes Vila	Nuria Font Coromina
	Maria Vidal Sanahuja	Maria Carmen Fernández Prieto

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Adelaida Rucabada Romero	
	Maria Dolores Fau Rodríguez	
	Francisca Luisa Gómez Salas	
	Maria Mercedes Miró Anglada	
	Josefa Caballé Garriga	
	Ana Maria Ferrer Puig	
	Immaculada Ribera Rovira	
	Maria Teresa Borrás Domingo	
	Maria de Camps Casadevall	
	Maria Eulalia Gispert Llopart	
	Josefina Montserrat Bardía	
	Luisa Malina Villalba	
	Nuria pujol - Xicoy Gimferrer	
	Joaquina Creus Cedo	
	Isabel Caldaya Falire	
	Maria Herminia Casellas Jinot	
	Maria Marta Esplugas Valls	
	Maria Cristina Gomiz Maristany	
	Elena Mata Viñeta	
	Carmen de los Mártires Horas	
	Rosa Arisó Esteve	
	Maria Misericordia Rigau Caixes	
	Ana Maria del Carmen Brun de Guvedo	
	Nuria Manresa Rovira	
	Maria Rosa Vila Pujol	
	Maria Jesús Losada Baños	
	Maria Pilar Parra Canet	
	Margarita Roura Nubiola	
	Olga Carmona Virnete	
	Maria Luisa Peciña Vázquez	
	Maria Cristina Sanllehy de Madariaga	
	Leonor Gil Delfau	
	Ana maria Milá Vidal - Ribas	
	Mercedes March Esteve	
	Maria Carmen Arnau Paulo	
	Blanca Vilá Costa	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Maria del Amparo Martínez - Borso López	
	Montserrat Hernández Calvet	
	Maria Dolores Pascual Domènech	
	Rosa Maria Mari Bonastre	
	Mercedes Giménez Florencio	
	Maria de los Ángeles Jiménez - Ridruejo Morenas de Tejada	
	Carmen Pujol Ganella	
	Nuria Caminos Marcet	
	Concepción Duran Puighaner	
	Leomor Curiel Rabum	
	Ana Vives Sendra	
	Isabel Masip Argilaga	
	Maria Mercedes Faura Santasusana	
	Lourdes de Sanjosé Llongueras	
	Carmen Asensi Farrujia	
	Maria Rosa Carbó Valls	
	Dolores Jofré Segura	
	Isabel Fernández Ballesta	
	Maria Asunción Viñoles Saborit	
	Montserrat Pagès Pallarès	
	Ana Maria Pagès Rovira	
	Maria Josefa Guasch Manuel	
	Maria Teresa Montané Ponce	
	Carmen Llobet Fenosa	
	Maria Duran Jordà	
	Maria Ángeles Bassas Mariné	
	Maria Dolores Martí Sirvent	
	Maria Dolores Donada Bertomeu	
	Montserrat Vila - Trías Cunill	
	Maria del Carmen Jubany Casanovas	
	Ana Maria Ferran Guitart (veure inici exp)	
	Montserrat cristobal Vives (")	
	Maria Clara Orpinell Sala (")	
	Maria Dolores Ripoll Arumí (")	

Dones que comencen la carrera de Dret a la UB (1910-1968)		
ANYS	Ensenyança Oficial	Ensenyança No Oficial
	Montserrat Montamat Felip (“)	
	Maria Montserrat Aetllau Vilalta	
	Teodora de Swert Knegtel (“)	
	Ángeles Claret Ribera (“)	
	Carmen Andrés Benedico	
	Elena Maria Begul González	
	Maria Ángeles López Parcerica	
	Maria Luz de Rafael Gutiérrez	
	Cristina Oromi Serrano	
	Maria Esperanza Enseñat Enseñat	
	Leonor Aguiló Prieto	
	Montserrat Marqués Mascarell	
	Ana Francisca Marrodán Secanell	
	Rosario Garcia - Teresa Garate	
	Maria de las Moras Calzada	
	Maria Elena Buqueras Segura	
	Maria Angels Brugarola Masllorens	
	Ana Maria Clapera Tressols	
	Ana Maria Calderón Serrat	
	Maria Isabel Guerrero de Castro	
	Carmen Gil Cruz	
	Eulalia Vegue Lligoña	
	Edelmira García Fernández	
	Rosa Maria Oblitas Roig	
	Mercedes González Franjul	
	Maria Cruz Cava Alonuzara	
	Maria Carmen Costa Torres	
	Maria Teresa Cots Bernadó	
	Adela Cuadrillero García	
	Carmen Duró Aleu	
	Maria Teresa Freixes Sanjuan	
	Raquel López López	
	Maria Teresa Llorens Torres	
	Julia Ruiz Vilella	
	Maria del carmen Rull Castelló	

12.2. Annex 2: Nombre d'alumnes matriculats. Resum per cursos (1914-1968)

NOMBRE D'ALUMNES MATRICULATS. RESUM PER CURSOS

CURSOS	XIFRES ABSOLUTES			PERCENTATGES	
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
1914 - 1915	676	0	676	100,0%	0,0%
1915 - 1916	696	1	697	99,9%	0,1%
1916 - 1917	698	0	698	100,0%	0,0%
1917 - 1918	702	0	702	100,0%	0,0%
1918 - 1919	686	0	686	100,0%	0,0%
1919 - 1920	604	0	604	100,0%	0,0%
1920 - 1921	487	0	487	100,0%	0,0%
1921 - 1922	509	0	509	100,0%	0,0%
1922 - 1923	628	1	629	99,8%	0,2%
1923 - 1924	613	1	614	99,8%	0,2%
1924 - 1925	726	2	728	99,7%	0,3%
1925 - 1926	780	3	783	99,6%	0,4%
1926 - 1927	878	9	887	99,0%	1,0%
1927 - 1928			0		
1928 - 1929	866	5	871	99,4%	0,6%
1929 - 1930	1.018	7	1.025	99,3%	0,7%
1930 - 1931	1.171	9	1.180	99,2%	0,8%
1931 - 1932	927	15	942	98,4%	1,6%
1932 - 1933	1.235	55	1.290	95,7%	4,3%
1933 - 1939			0		
1940 - 1941	1.148	25	1.173	97,9%	2,1%
1941 - 1942	1.148	25	1.173	97,9%	2,1%
1942 - 1943	1.203	28	1.231	97,7%	2,3%
1943 - 1944	1.523	29	1.552	98,1%	1,9%
1944 - 1945	1.343	29	1.372	97,9%	2,1%
1945 - 1946	1.618	26	1.644	98,4%	1,6%
1946 - 1947	1.572	23	1.595	98,6%	1,4%
1947 - 1948	1.986	37	2.023	98,2%	1,8%
1948 - 1949	1.801	42	1.843	97,7%	2,3%
1949 - 1950	1.829	32	1.861	98,3%	1,7%
1950 - 1951	1.578	47	1.625	97,1%	2,9%
1951 - 1952	1.756	68	1.824	96,3%	3,7%
1952 - 1953	1.922	99	2.021	95,1%	4,9%
1953 - 1954	2.101	118	2.219	94,7%	5,3%

CURSOS	XIFRES ABSOLUTES			PERCENTATGES	
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
1954 - 1955	1.751	117	1.868	93,7%	6,3%
1955 - 1956	1.636	95	1.731	94,5%	5,5%
1956 - 1957	1.817	110	1.927	94,3%	5,7%
1957 - 1958	1.754	114	1.868	93,9%	6,1%
1958 - 1959	1.529	118	1.647	92,8%	7,2%
1959 - 1960					
1960 - 1961	1.287	132	1.419	90,7%	9,3%
1961 - 1962	1.308	158	1.466	89,2%	10,8%
1962 - 1963	1.279	185	1.464	87,4%	12,6%
1963 - 1964	1.305	220	1.525	85,6%	14,4%
1964 - 1965	1.374	253	1.627	84,4%	15,6%
1965 - 1966	1.515	302	1.817	83,4%	16,6%
1966 - 1967	1.572	364	1.936	81,2%	18,8%
1967 - 1968	1.575	389	1.964	80,2%	19,8%

12.3. Annex 3: Nombre de dones matriculades i llicenciades a la Facultat de Dret de la UB (1910-1968)

Matriculades i llicenciades. 1910 - 1968			
Curs	Matriculades (acumulades de tots els cursos)	Llicenciades	Matriculades que comencen la carrera
1910 - 1911	0	0	0
1911 - 1912	0	0	0
1912 - 1913	0	0	0
1913 - 1914	0	0	0
1914 - 1915	0	0	0
1915 - 1916	1	0	1
1916 - 1917	0	0	0
1917 - 1918	0	0	0
1918 - 1919	0	0	0
1919 - 1920	0	0	0
1920 - 1921	0	0	0
1921 - 1922	0	0	0
1922 - 1923	1	0	1
1923 - 1924	1	0	0
1924 - 1925	2	0	1
1925 - 1926	3	0	2
1926 - 1927	9	0	4
1927 - 1928		1	0
1928 - 1929	5	0	
1929 - 1930	7	0	4
1930 - 1931	9	2	7
1931 - 1932	15	1	8
1932 - 1933	55	0	10
1933 - 1934		2	4
1934 - 1935		0	5
1935 - 1936		2	2
1936 - 1937		1	
1937 - 1938		0	5
1938 - 1939		0	3
1939 - 1940		0	15
1940 - 1941	25	0	7
1941 - 1942	25	3	4
1942 - 1943	28	2	9
1943 - 1944	29	0	10
1944 - 1945	29	5	1

Matriculades i llicenciades. 1910 - 1968			
Curs	Matriculades (acumulades de tots els cursos)	Llicenciades	Matriculades que comencen la carrera
1945 - 1946	26	2	9
1946 - 1947	23	2	
1947 - 1948	37	4	16
1948 - 1949	42	1	14
1949 - 1950	32	2	7
1950 - 1951	47	0	23
1951 - 1952	68	6	32
1952 - 1953	99	10	35
1953 - 1954	118	3	37
1954 - 1955	117	3	
1955 - 1956	95	6	
1956 - 1957	110	9	29
1957 - 1958	114	19	29
1958 - 1959	118	7	30
1959 - 1960		13	27
1960 - 1961	132	8	30
1961 - 1962	158	15	44
1962 - 1963	185	7	67
1963 - 1964	220	14	62
1964 - 1965	253	19	77
1965 - 1966	302	14	85
1966 - 1967	364	14	95
1967 - 1968	389	27	
1968 - 1969		22	145
1969 - 1970		25	

12.4. Annex 4: Dones llicenciades a la Facultat de Dret de la UB (1927-1968)

LLICENCIADES FACULTAT DRET UB 1927 - 1968	
Any d'expedició del títol de licenciada i nom de les alumnes llicenciades	Naturalesa
1927	
Maria de la Asunción Soterias Mauri	Barcelona
1930	
Maria del Pilar Padrosa Allué	Barcelona
Elionor Serrano i Pablo	Hinojosa, Ciudad Real
1931	
Maria de les Neus Miró i Comas	Sant Feliu de Llobregat, Barcelona
1933	
Margarita Escoda Colomé	Barcelona
Llibertat Gràcia i Teixeria	
1935	
Teresa Argemí Melian	Palma de Mallorca, Illes Balears
Florentina Boadella Clota	Barcelona
1936	
Maria del Carmen Torres Minguell	Cervera, Lleida
1941	
Carmen Isern Galceran	Armantera, Girona
Ana Valls Ventura	Barcelona
Maria Rabassa Anguera	Barcelona
1942	
Maria Antonia Sainz Vicente	Madrid
Eulalia de M. Bravo Anhos	Palma de Mallorca, Illes Balears
1944	
Asunción Niubó de Febrer	Barcelona
Dolores Isabel Fernández Eyre	La Coruña
Emilia Barbany Colomina	Sabadell, Barcelona
Maria del Carmen López Cayetano	San Fernando, Cádiz
Ana Pi Pousa	Barcelona
1945	
Maria Concepción Villuendas Díaz	Corella, Navarra
Maria Concepción Gerona Peña	Madrid
1946	
Ana Maria Viola Saures	Balaguer, Lleida
Ana Signes Molina	Lugar Nuevo San Jerónimo, Valencia
1947	

LLICENCIADES FACULTAT DRET UB 1927 - 1968	
Any d'expedició del títol de licenciada i nom de les alumnes llicenciades	Naturalesa
Inés Fortuny Sanz	Madrid
Maria Montserrat Pozo de Querol	Tarragona
Isabel Carmona García	Barcelona
Maria Zortras Vilella	Barcelona
1948	
Maria del Carmen Soler	
1949	
Carmen Blanch	
Maria Dolores Llorente	
1950	
1951	
Encarnación Torres	
Maria Ruigoudand	
Aurora Murtra	
Matilde Verdura	
Mercedes Prió	
Maria Luisa Font Montserrat	Barcelona
1952	
Dolores Iglesias	
Josefa Gaspar	
Maria Luisa López	
María Teresa García	
Concepción Lafulla	
Rosa Corominas	
Maria Carmen Ferrer	
Carmen Moreno	
Montserrat Vila	
Maria Dolores Reira	
1953	
Teodora Salvador	
Maria Carmen Garcia	
Mercedes Daumos	
1954	
Maria Nuria Solé	
Maria Asunción Ciriza Ecurdia	
Montserrat Retes	
1955	
Carmen Hurrate Pons	

LLICENCIADES FACULTAT DRET UB 1927 - 1968

Any d'expedició del títol de licenciada i nom de les alumnes llicenciades	Naturalesa
Maria Carlota de Otto Clavero	
Aurelia Sánchez - Crespo	
Ana Maria Garreta Solé	
Ana Maria Marin Garcia	
Gertrudis Bosch Salom	
1956	
Nuria Vila Canet	Barcelona
Matilde Márquez Martínez	
Elvira Carbó Pujol	
Montserrat Lacalle Fernández	
Elena Enríquez	
Enriqueta Pascual Gil	
Maria Teresa Vivas Pons	
Maria Rosa Caneros Puignou	
Juana Faura Ventosa	
1957	
Maria Candelaria Bonastre Ríos	Barcelona
Marina Soler Padrós	Ripoll, Girona
Felicidad Aubet Semmler	Barcelona
Catalina Tous y Salvador	Barcelona
Maria Mercedes Baró Serra	Rubí, Barcelona
Rosario Molins Verdaguer	Seva, Barcelona
Teresa Planas Rodas	Granollers, Barcelona
Carmen Castellón Roig	Borjas del Campo, Tarragona
Maria Foo del Campo	Barcelona
Maria Rosa Panadès Muñoz	Puigcerdà, Girona
Maria del Carmen Cabrerizo Ransanz	Barcelona
Maria Francisca Castro Ascoz	Valencia
Montserrat Señal Ribera	Barcelona
Eulalia Virgili Elias	Esparraguera, Barcelona
Juliana Pilar Latas Lorenz	Grañén, Huesca
María Jesús Pérez López de Castro	Barcelona
Maria Montserrat Navarro Esteban	
Maria Ángeles Rosich Gultresa	Barcelona
Maria Eloisa Giménez - Zadoba	Barcelona
1958	
Maria Rosa Virós Galtier	Barcelona
María Jesús Holgado Markona	Madrid

LLICENCIADES FACULTAT DRET UB 1927 - 1968

Any d'expedició del títol de licenciada i nom de les alumnes llicenciades	Naturalesa
Ana Maria Dougan Thomson	Santa Isabel, Fernando Poo
Margarita Mayol Janer	Palma de Mallorca, Illes Balears
Maria del Pilar Muñido y Domec	Terrassa, Barcelona
Gloria Vilardell y Viñas	Barcelona
Francisca Moxo Montoliu	
1959	
Maria Montserrat Arribes Vila	Barcelona
Maria Josefa Fuenmayor Gutiérrez	Barcelona
Pilar Lafora Comas	Barcelona
Ana Maria Melendres Batet	Tarragona
Carmen Carmona García	Barcelona
Maria Antonia Tous Carbó	Barcelona
Ana Maria Agustí Prat	Olot, Girona
Maria de las Nieves Andreu Gustems	Jorba, Barcelona
Maria del Pilar Arribas Cebreiro	Barcelona
Maria Dolores Pujol Casabosch	Vich, Barcelona
Juana Turón Bayer	Barcelona
Nuria Isern Fontanet	Sabadell, Barcelona
Maria del Carmen Asevedo Calavia	San Sebastián, Guipúzcoa
1960	
Maria Felipa Español Coll	Valls, Tarragona
Maria de los Ángeles Madinabeita Pollina	Barcelona
Maria del Pilar Coll Torrente	Fonz, Huesca
Nuria Triadú Marqués	Girona
Antonia Pigo Reus	Barcelona
Elvira pascual Romani	Barcelona
Ana Justa Vicente Zarnero	Miajadas, Cáceres
Maria Teresa Vila Álvarez	Barcelona
1961	
Maria Consuelo Escorsell de la Usada	Manresa, Barcelona
Maria del Pilar Enríquez Bragulat	Barcelona
Lidia Falcón O'Neill	Barcelona
María de Gracia Costa Parotas	Palamós, Girona
Amalia Jara Peñaranda	Castellón de la Plana
Maria Isabel Sáez Picó	Alicante
Heloisa Abad Latorre	Barcelona
Dolores González del Campo Massades	Ripoll, Girona
Maria Asunción Jordana Contijoch	Barcelona

LLICENCIADES FACULTAT DRET UB 1927 - 1968

Any d'expedició del títol de licenciada i nom de les alumnes llicenciades	Naturalesa
Maria Olga Martínez - Galofré Simal	Barcelona
Isabel Matutes Zur	Eivissa, Illes Balears
Maria Isabel París Vidal-Ribas	Barcelona
Maria Renter Llenas	Barcelona
Sofia Soto Ruiz	Torre Pacheco, Murcia
Maria Terricabres Nogueras	Calella, Barcelona
1962	
Amparo Reventós Bernabeu	Alicante
Rosemarie Wistkke Neumann	Berlin, Alemania
Maria Rosa Verdura Salicrú	Barcelona
Pilar Costa Giralt	Vich, Barcelona
Julia Sansa Servent	Cardona, Barcelona
Benita de Reynoso Andreu	Barcelona
Maria del Carmen Matías Troyano	Barcelona
1963	
Maria del Pilar Espejo Aracil	Valencia
Montserrat Feliubaladó Dagá	Barcelona
Aurora Garcia Aguilé	Barcelona
Maria Dolores Yebra Balasch	Barcelona
Gloria Parias Lomelino	Barcelona
Elena Sabater Pi	Barcelona
Victoria Dolores Atellán Hontubia	Alcazar de S. Juan, Ciudad Real
Ángeles Carresquer Riera	Barcelona
Maria Caridad Vila Despujol	Barcelona
Maria Luisa Xiol Quingles	Barcelona
Adela Frutos Pérez	Alcalá del Río, Sevilla
Carmen López Guilis	Barcelona
Maria Margarita Vizcaino Torres	Logroño
Josefa Tortosa Puig	San Cugat, Barcelona
1964	
Maria Teresa Gil Murillo	Teruel
María de la Luz Jufera Méndez	Masarrón, Murcia
Maria Magdalena Huerta Fabián	Oviedo
Maria del Pilar Morera Fanquier	Lleida
Beatriz Baranera Puig	Vich, Barcelona
Alegria Borrás Rodríguez	Barcelona
Elisabeth Fatjó Artés	Vich, Barcelona
Montserrat Gibert Giró	Vilanova i la Geltrú, Barcelona

LLICENCIADES FACULTAT DRET UB 1927 - 1968

Any d'expedició del títol de licenciada i nom de les alumnes licenciades	Naturalesa
Maria Mercedes Llosas Burch	Santa Coloma de Farnés, Girona
Asunción Sellés González	Barcelona
Maria Dolores Colldeforns Sol	Barcelona
Maria Montserrat Costafreda Cubebe	Barcelona
Maria Mercedes Font Torras	Barcelona
Maria Ángeles Francino Juan	Barcelona
Maria Concepción Martos Faijá	Barcelona
Maria Josefa Masiques Furné	Barcelona
Josefa Soler Pierola	Igualada, Barcelona
Asunción Vallès González	Barcelona
Maria del Carmen Gallo Arnaiz	Burgos
1965	
Maria Consuelo Batalla Cadira	Barcelona
Maria del Pilar Comol Javiu	Palma de Mallorca, Balears
Maria Teresa Costa Mola	Santa Coloma, Girona
Maria del los Llanos Ruis Belda	Barcelona
Maria Josefa Domènech Zafies	Barcelona
Carmen Garcia Mentasti	Barcelona
Mónica Schröder Guijano	Barcelona
Maria Rosa Clusella Sala	Granollers, Barcelona
Ana Isabel Ribes Suriol	Gandía, Valencia
Diana Scheller Sardà	Palma de Mallorca, Balears
Maria Dolores Geli Vilallonga	Sant Feliu de Pallerols, Gerona
Olga Castells Schener	Barcelona
Maria Concepción Gultresa Colomer	Barcelona
Maria Dolores Sabater Lluch	Barcelona
1966	
Purificación Jackson Sanbria	Yabucoa, Puerto Rico
Maria concepción Bravo Soriano	Barcelona
Maria Asunción Guardia Canela	Balaguer, Lleida
Maria Rocabruna Batllé	Pla de Plegamans, Barcelona
Gabriella Scotto Zovani	Barcelona
Maria Remedios Pascual Miralles	Barcelona
Maria del Carmen Violán Balagué	Barcelona
Maria Mercedes Arnal Balada	Lleida
Maria Mercedes Beltrán Garcés	Barcelona
Pilar Pena Gil	Barcelona
Ana Maria Renter Llenas	Barcelona

LLICENCIADES FACULTAT DRET UB 1927 - 1968	
Any d'expedició del títol de licenciada i nom de les alumnes llicenciades	Naturalesa
Maria Victoria Muga Soria	Barcelona
Avelina Rucosa Escudé	Barcelona
Elena Vilalta Alemany	Barcelona
Maria del Pilar Ferrer de Wenez	Barcelona
1967	
Gloria Bas Capella	Barcelona
Maria Enriqueta Jansà Cuatrecasas	Barcelona
Ana Maria Busquets Mir	Barcelona
Maria Amelia García Fernández	Barcelona
Maria Teresa Garcia - Valdecasas Salgado	Barcelona
Maria Amparo Lasa Aso	Barcelona
Rosa Pujol Bordanova	Girona
Maria Gloria Wilbelmu Lizaur	Granada
Maria Mercedes Mestres Roldós	Barcelona
Antonia Maria Roca Fius	Manresa, Barcelona
Maria Carmen Giacomelli Bueno	Estocolmo, Suecia
Alicia Martínez - Mari Seguí	Barcelona
Silvia Vilaseca Giralt	Barcelona
Maria José Aracil Ponte	Barcelona
Lydia Ardiaca Vidal	Barcelona
Maria Luisa Gili Rosselló	Palma de Mallorca, Balears
Maria Concepción Hernández Sanz	Barcelona
Maria del Consuelo Maqueda de Anta	Barcelona
Maria Antonia Matas Docanyo	Barcelona
Maria Carmen Portolés i Brasó	Barcelona
Rosa Ramoneda y Torné	Barcelona
Maria del Pilar Suárez de Deja Vidal	Tarragona
Maria Nuria Zubizarreta Chimeno	Barcelona
Maria Teresa Cuñado Poner	Bilbao, Vizcaya
Magdalena Durán Vila	Palma de Mallorca, Balears
Maria Apolonia Estrich Gayá	Felaniste, Balears
Carmen Morgades Manonelles	Barcelona
1968	
Maria Luisa Albacar Cavaller	Tortosa, Tarragona
Luisa Ferrer Carreño	Barcelona
Maria Carmen Gascón Argullós	Barcelona
Maria Josefa Guerra Mallol	Marsella, Francia
Rosa Moset y Branyas	Girona

LLICENCIADES FACULTAT DRET UB 1927 - 1968

Any d'expedició del títol de licenciada i nom de les alumnes llicenciades	Naturalesa
Josefa Celia de los A. Pérez Guerra	Chantada, Lugo
Margarita Pinart y Camarasa	Barcelona
Mercedes Usúa y Morales	Barcelona
Maria Guadalupe Bayona Sarria	Zaragoza
Maria Consuelo Garriga Calls	Barcelona
Maria Eulalia Mlendes y Mata	Barcelona
Maria Teresa Miralles y Nobell	Sabadell, Barcelona
Maria Sonsoles de la Nogal Núñez	Ávila
Maria Dolores Oliver Esteba	Girona
Maria Victoria de Alós Martín	Barcelona
Carmen Davalillo Batlle	Barcelona
Sonia maria Lahoz Cuervo	Vegadeo, Oviedo
Magdalena Oranich Solagran	Barcelona
Maria Asunción Pladeveya Puigdemont	Olot, Girona
Maria del Carmen del Prado Galindo	Barcelona
Antonia Pujadas Salvá	Palma de Mallorca, Balears
Juana Maria Pujadas Salvá	Palma de Mallorca, Balears
1969	
Rosa Maria Girbau Serramitja	Girona
Maria Mercedes Pérez de Alós	Barcelona
Rosa Maria del Carmen Piquer Carbó	Soria
Maria Gloria Salavert Mas	
Maria Dolores Sentís Anfruns	Barcelona
Maria de las Mercedes Ribalta y Baró	Barcelona
Maria Amparo Ferrando Elorza	Legazpia, Guipuzcoa
Maria Luisa Álvarez Buylla Pardo	Lugo
Montserrat Batlle Mascaró	Barcelona
Ana Cristina Castro Rodríguez	Maracaibo, Venezuela
Zecha Fort Riera	Barcelona
Montserrat Poblet Sales	Barcelona
Ascensión Solé Puig	Barcelona
Josefa Solervicens y Llorca	Barcelona
Maria del Pilar Arriaga Costa	Eivissa, Illes Balears
Maria del Carmen Homs Arnaldo	Barcelona
Ana Maria Festiva Ros Navarro	Zaleo, Castellón de la Plana
Maria del Pilar Fulguet Carreras	Barcelona
Cristina Ripoll Calatayud	Palma de Mallorca, Illes Balears
Maria del Rosario Marzo Carpio	Tetuán, Marruecos

LLICENCIADES FACULTAT DRET UB 1927 - 1968

Any d'expedició del títol de licenciada i nom de les alumnes llicenciades	Naturalesa
Ana Maria Piulachs Llapera	Barcelona
Maria Pilar Vidal Cortés	Adahuesca, Huesca
Maria Inés García Clabiet	Sagunto, Valencia
Maria Clara Jori Armengol	Barcelona
Fernanda Suárez y Casasús	Bilbao, Vizcaya

12.5. Annex 5: Dones col·legiades a l'ICAB (1927-1968)

COL·LEGIADES A L'ICAB 1927 - 1968	
1927	
	Maria de la Asunción Soteras Mauri
1928	
1929	
1930	
	Maria del Pilar Padrosa y Allué
	Elionor Serrano i Pablo
1931	
	Maria de les Neus Miró i Comas
1932	
1933	
	Margarida Escoda i Colomé
	Llibertat Garcia i Teixeria
1934	
1935	
	Teresa Argemí Melian
1936	
	Florentina Boadella i Clota
	Maria del Carmen Torres Minguell
1937 N.C	
1938 N.C	
1939	
1940 N.C	
1941	
1942	
1943	
1944	
	Maria Asunción Niubó de Febrer
	Ana Pi Pousa
1945	
1946	
	Ana Signes Molina
	Dolores I. Eyré Fernández
1947	
	Esther Serrado Orteu
1948	
	Maria del Pilar Climente Aguado

COL·LEGIADES A L'ICAB 1927 - 1968**1949****1950****1951**

Jaqueline Bernat de Celis

Carmen Moreno Iniesta

1952

Maria Dolores Iglesias Barba

Maria Dolores Riera del Pino de Ruizdeluna

1953

Maria Luisa Font Montserrat

1954**1955**

Maria Montserrat Serrallonga Sivilla

Maria Nuria Solé Mullner

1956

Maria Candelaria Bonastre Ríos

Maria Rosa Carreras Puignau

Montserrat Lacalle Fernández

Francisca Pastrana Fontanet

Francisca Reus Boix

1957

Elvira Carbó Pujol

Maria Teresa Vives Pons

Maria Roa Panadès Muñoz

Eulalia Virgili Elias

Maria Dolores Sartorio Maulini

Gloria Vilardell Viñas

1958

Maria del Carmen Cabrerizo Ransanz

Maria del Pilar Muñido Domec

1959

Maria Montserrat Avilés Vilá

Montserrat Castelló de Antonio

Carmen Carmona García

Maria Dolores Pujol Casabosch

1960

Maria Felipa Español Coll

Elvira Pascual Romani

Maria Antonia Rigo Reus

COL·LEGIADES A L'ICAB 1927 - 1968

Juana Turón Bayer

Lidia Falcón O'Neill

1961

Amalia Jara Peñaranda

Maria Isabel Sáez Picó

Ana Justa Vicente Tornero

Dolores González del Campo Massachs

Olga Martínez - Galofré Simal

Maria Isabel París Vidal Ribas

Maria Rosa Verdura Salicrú

1962

Maria del Carmen Matías Troyano

Benita de Reynoso Andreu

Sofia Soto Ruíz

1963

Carmen López Quilis

Amparo Reventós Bernabeu

María Luisa Xiol Quingles

Margarita Vizcaíno Torres

Maria del Pilar Rivero Hernández

Maria de la Luz Yufera Méndez

Rosa Maria Yufera Guirao

Josefa Tortosa Puig

1964

Alegria Borrás Rodríguez

Montserrat Figueras Pàmies

Montserrat Gibert Giró

Maria del Pilar Morera Fauquier

Maria Teresa Gil Morillo

Tomasa Abellán Vota

Asunción Sallés González

1965

Maria de los Ángeles Francino Juan

Montserrat Costafreda Cubeles

Maria Dolores Colldeforns Sol

Maria Rosa Virós Galtier

1966

Maria Asunción Guardia Canela

Remedios de Pascual Miralles

Avelina Rucosa Escudé

COL·LEGIADES A L'ICAB 1927 - 1968

Maria del Pilar Ferrer de Wenez

Mercedes Llosas Burch

Olga Castells Schner

1967

Maria Amelia García Fernández

Gloria Bas Capella

Manuela Carmena Castrillo

Maria del Carmen Gascón Argullós

Aurelia de Sierra del Río

Marina Soler Padrós

Diana Sheller Sardá

12.6. Annex 6: Nombre d'individus inscrits a l'ICAB (1927-1968)

Anys	Nombre d'individus inscrits al Col·legi d'advocats								
	Individus amb exercici			Individus sense exercici			En conjunt		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
1926 - 1927	718	1	719	574	0	574	1292	1	1293
1927 - 1928	747	1	748	592	0	592	1339	1	1340
1928 - 1929	779	1	780	588	0	588	1367	1	1368
1929 - 1930	792	1	793	628	2	630	1420	3	1423
1930 - 1931	834	2	836	640	1	641	1474	3	1477
1931 - 1932	852	3	855	668	1	669	1520	4	1524
1932 - 1933	879	0	879	691	1	692	1570	1	1571
1933 - 1934	953	4	957	664	2	666	1617	6	1623
1934 - 1935	922	3	925	718	3	721	1640	6	1646
1935 - 1936	960	3	963	739	4	743	1699	7	1706
1936 - 1939									
1939 - 1940	560	2	562	574	3	577	1134	5	1139
1940 - 1941	670	2	672	651	3	654	1321	5	1326
1941 - 1942	737	2	739	677	3	680	1414	5	1419
1942 - 1943	818	2	820	705	3	708	1523	5	1528
1943 - 1945	940	4	944	694	1	695	1634	5	1639
1945 - 1946	1002	3	1005	759	3	762	1761	6	1767
1946 - 1948	1091	5	1096	781	3	784	1872	8	1880
1948 - 1950	1241	1	1242	814	0	814	2055	1	2056
1950 - 1951	1406	1	1407	811	9	820	2217	10	2227
1951 - 1952	1396	2	1398	856	10	866	2252	12	2264
1952 - 1954	1543	2	1545	884	11	895	2427	13	2440
1954 - 1956	1704	2	1706	963	11	974	2667	13	2680
1956 - 1957	1713	4	1717	999	17	1016	2712	21	2733
1957 - 1960	1768	11	1779	1145	21	1166	2913	32	2945
1960 - 1962	1805	13	1818	1161	24	1185	2966	37	3003
1962 - 1964	1935	18	1953	1185	32	1217	3120	50	3170
1964 - 1965	2106	23	2129	1185	33	1218	3291	56	3347
1965 - 1967	2177	28	2205	1238	33	1271	3415	61	3476
1967 - 1968	2266	35	2301	1204	39	1243	3470	74	3544